

Univerzita Palackého v Olomouci
Fakulta tělesné kultury

**Využití kompenzačních pomůcek u dětí s vadami
zraku v hodinách tělesné výchovy**

Bakalářská práce

Autor: Vít Paterek, Aplikovaná tělesná výchova
Vedoucí práce: PaedDr. Zbyněk Janečka, Ph.D.
Olomouc 2013

Bibliografická identifikace

Jméno a příjmení autora: Vít Paterek

Název bakalářské práce: Využití kompenzačních pomůcek u dětí s vadami zraku v hodinách tělesné výchovy

Pracoviště: Katedra aplikovaných pohybových aktivit

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Zbyněk Janečka, Ph.D.

Rok obhajoby bakalářské práce: 2013

Abstrakt:

Bakalářská práce řeší využití kompenzačních pomůcek. Uvádí možnosti využití kompenzačních pomůcek a jiných podpůrných opatření při zapojování zrakově postiženého žáka do hodin tělesné výchovy na základní škole. Práce se skládá z části teoretické a části empirické.

Cílem teoretické části práce je podat ucelený výklad o problematice tyflopédie, o vzdělávacích podmínkách zrakově postiženého žáka v základní škole, o vzdělávání v oblasti tělesné výchovy, o úloze rodiny a školy v procesu integrace. Bude vytvořen souhrn kompenzačních pomůcek, metod, sportovních a pohybových aktivit, které se využívají u žáků se zrakovým postižením na základní škole.

Cílem empirické části práce je analyzovat využití specifických kompenzačních pomůcek u žáků se zrakovým postižením ve výuce TV na základních školách a na školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Tato část práce analyzuje výzkum, který byl proveden pomocí ankety určené pro pedagogy. Anketa byla rozeslána na základní školy v Moravskoslezském a Olomouckém kraji.

Klíčová slova:

Zrakové postižení

Vzdělávání zrakově postiženého žáka

Integrace

Tělesná výchova

Kompenzační pomůcky

Dotazník

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

Bibliographic Identification

Author's Name and Surname: Vít Paterek

The Name of the Bachelor Thesis: The Use of Compensatory Aids in Physical Training Lessons for Children with an Eye Disorder

Workplace: Adapted Physical Activity Department

The Supervisor of the Bachelor Thesis: PaedDr. Zbyněk Janečka, Ph.D.

The Defence Year of the Bachelor Work: 2013

Abstract:

The Bachelor work deals with the use of compensatory aids. It specifies the possible use of compensatory aids and other supporting precautions when involving a student with an eye disorder in physical training at elementary school. The work consists of theoretical and empirical part.

The goal of the theoretical part is to present a coherent explanation regarding typhlopedy field, educational conditions of the visually impaired students at elementary schools, physical training education, and the role of family and school during an integration proces. A list of the compensatory aids, methods, sports and physical activites applied for the visually impaired students at elementary schools is to be created.

The aim of the empiricat part is to analyse the use of specific compensatory aids for children with visual impairment at regular elementary schools and at schools focused on students with special education needs. This part of the work provides an analysis of a research executed by a questionnaire survey oriented on teachers. The questionnaire was distributed among elementary schools in Moravian-Silesian and Olomouc regions.

Key words:

Visually impaired

Education of visually impaired student

Integration

Physical training

Compensatory aids

Questionnaire

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně s odbornou pomocí PaedDr. Zbyňka Janečky, Ph.D., uvedl všechny použité literární a odborné zdroje.

V Olomouci dne 28. 7. 2013

Děkuji PaedDr. Zbyňku Janečkovi, Ph.D. za odborné vedení a pracovníkům Speciálně pedagogického centra v Opavě a v Olomouci za informace, které mi poskytli při zpracování bakalářské práce.

Obsah

1. ÚVOD	8
2. PŘEHLED POZNATKŮ	10
2.1 VYMEZENÍ PROBLEMATIKY ZRAKOVÉHO POSTIŽENÍ.....	10
2.1.1 Vymezení pojmu oftalmopedie, tyflopédie.....	10
2.1.2 Kategorie zrakového postižení	10
2.1.3 Vliv zrakového postižení na příjem informací.....	13
2.1.4 Specifické rysy pohybového vývoje zrakově postižených dětí	13
2.1.5 Socializace zrakově postižených dětí.....	14
2.2 ZPŮSOBY VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH DĚTÍ	15
2.2.1 Popis současného stavu z pohledu legislativního rámce	15
2.2.2 Formy speciálního vzdělávání.....	16
2.2.3 Výchovně vzdělávací podpora a poradenství.....	17
2.3 VZDĚLÁVACÍ OBOR TĚLESNÁ VÝCHOVA VE VZDĚLÁVÁNÍ ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH ŽÁKŮ.....	18
2.3.1 Rámcové vzdělávací programy a školní vzdělávací programy.....	18
2.3.2 Vzdělávací obor Tělesná výchova.....	18
2.4 INTEGROVANÉ VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ A ŽÁKŮ SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM ...	19
2.4.1 Proces integrace	19
2.4.2 Integrované vzdělávání	19
2.5 SPECIFIKA TĚLESNÉ VÝCHOVY U ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH ŽÁKŮ	20
2.5.1 Motorické kompetence	20
2.5.2 Tělesná výchova zrakově postižených žáků	21
2.5.3 Specifika aplikované tělesné výchovy	21
2.5.4 Specifika sportovních a pohybových her u zrakově postižených.....	24
3. KOMPENZAČNÍ POMŮCKY, METODY, SPORTOVNÍ A POHYBOVÉ AKTIVITY PRO ŽÁKY SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM NA ZŠ	25
3.1 PREZENTACE ZŠ HAVLÍČKOVA V OPAVĚ A JEJÍ ZAMĚŘENÍ NA POHYBOVÉ AKTIVITY PRO ŽÁKY ŠKOLY.....	25
3.2 OBČANSKÉ SDRUŽENÍ TANDEM SPOLUPRACUJÍCÍ SE ZŠ HAVLÍČKOVA...	26
3.3 DIDAKTICKÉ METODY PRO POHYBOVÉ AKTIVITY.....	27
3.4 KOMPENZAČNÍ POMŮCKY K TĚLESNÉ VÝCHOVĚ.....	29
3.5 SPORTY ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH.....	39
4. CÍLE A ÚKOLY BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	47
5. METODY	48

5.1 ANKETA.....	48
6. VÝSLEDKY A DISKUZE.....	49
6.1 ANALÝZA VÝSLEDKŮ ANKETY	49
6.1.1 Výsledky první části ankety	49
6.1.2 Výsledky druhé části ankety.....	63
6.2 VÝSLEDKY ROZHOVORŮ S PRACOVNÍKY SPC PRO ZRAKOVĚ POSTIŽENÉ	73
6.3 VÝSLEDKY ROZHOVORŮ S PEDAGOGY ŠKOL PRO ŽÁKY SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI.....	74
7. ZÁVĚR	75
8. SOUHRN.....	77
9. SUMMARY.....	78
10. REFERENČNÍ SEZNAM.....	79
Příloha 1.....	81

„Sport by se měl pro postiženého stát hybnou silou, která mu pomůže nalézt nebo obnovit vlastní vztah k okolnímu světu, a tím ke svému uznání coby rovnocenného a plnoprávného občana.“

Ludwig Guttmann, 1976.

1. ÚVOD

Zrakově postižené děti, jsou stejné jako každé jiné zdravé děti, neliší se od nich. Mají stejné základní fyzické, intelektuální a citové potřeby jako ostatní děti. Navíc však mají speciální potřeby, vyplývající z jejich zrakového postižení. Mnohé z nich se mohou stát v dospělosti plnohodnotnými členy společnosti, když je jim poskytnuta komplexní oftalmologická péče, vhodný vzdělávací program a vytvořeno dobré prostředí. V současné době mají děti se zrakovým postižením možnost navštěvovat buď školu pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami nebo školu běžného typu. Každý ze způsobů výchovy a vzdělávání má své plusy i minusy.

Společná výchova a vzdělávání postižených dětí se zdravými dětmi vychází z předpokladu, že dítě s postižením, pokud žije již od dětského věku společně se svými zdravými vrstevníky, nebude mít tak velké problémy při začleňování do pracovního kolektivu a společnosti v dospělosti. Při takové výuce i v mimoškolních aktivitách získá postižené dítě mnoho nových poznatků, má možnost poznat i své přednosti a nedostatky. Zdravé děti se naučí akceptovat a tolerovat různé odlišnosti postižených vrstevníků, srovnávat jejich i své potřeby, dále získávat z kontaktu s postiženými spolužáky zkušenosti, což jim později umožní navazovat bez předsudků kontakt s lidmi, kteří i přes mnoho společného jsou v jistých ohledech jiní.

Ve třídách běžných základních škol však zpravidla vyučují pedagogové bez pedagogické specializace pro vzdělávání žáků se zrakovým postižením, tudíž jim nemohou poskytovat speciálně pedagogickou péči vyplývající z jejich zrakové vady. Tyto školy také nemají dostatečné materiální vybavení v oblasti kompenzačních pomůcek. Ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je vzdělávání žáků uskutečňováno dle speciálních vzdělávacích programů, speciálními metodami, pomocí speciálních kompenzačních pomůcek, individuálních přístupů a dle stupňů zrakového postižení. Záměrem bakalářské práce je poskytnout náhled na spektrum kompenzačních pomůcek, metod, pohybových a sportovních aktivit pro zrakově postižené, které umožní zapojení zrakově postiženého žáka do hodin tělesné výchovy. Poskytnout základní poznatky o problematice zrakově postižených, jejich

specifickém vývoji a vzdělávání a poznatky o integrovaném i speciálním vzdělávání zrakově postižených žáků, včetně specifik vzdělávání v tělesné výchově.

Otázka zní, jak jsou žáci se zrakovým postižením zapojováni do hodin tělesné výchovy a pohybových aktivit, a jak jsou využívány kompenzační pomůcky.

2. PŘEHLED POZNATKŮ

2.1 VYMEZENÍ PROBLEMATIKY ZRAKOVÉHO POSTIŽENÍ

V problematice zrakového postižení se setkáváme v naší i zahraniční literatuře s různými pojmy, názvy, různými pohledy na diferenciaci zrakových vad. Záleží na tom, z jakého hlediska je tato problematika zkoumána a posuzována, zda pouze z hlediska medicínského či z pohledu vzdělávacího čili institucionálního.

2.1.1 Vymezení pojmu oftalmopedie, tyflopédie

V literatuře se objevují pojmy oftalmologie, tyflogologie a dále oftalmopedie a tyflopédie. První dva pojmy zahrnují oční lékařství, zabývají se výzkumem, diagnostikou, léčbou i společenským uplatněním zrakově postižených. Pojem oftalmopedie a tyflopédie se již váže k problematice výchovy a vzdělávání a k speciálně pedagogické péči o zrakově postižené.

Speciálně pedagogický obor oftalmopedie je jedním z oborů speciální pedagogiky a zabývá se výchovou, vzděláváním a rozvojem osob se zrakovým postižením. Název oftalmopedie je tvořen z řeckého slova ophtalmos – oko, paidea – výchova. Často se pro označení tohoto oboru setkáme také s názvem tyflopédie (řecké slovo typhlos = slepý, paidea = výchova). V současnosti jsou tedy obě označení, tyflopédie a oftalmopedie považována za synonyma (Hamadová, Květoňová, Nováková, 2007).

Z pohledu Květoňové-Švecové (2000) by vývoj terminologie měl být v souladu se změnami ve speciální pedagogice. Členění na jednotlivé „pedie“, je postupně překonáváno, neboť předmětem speciální pedagogiky není postižení (handicap), ale dítě, žák, klient s určitým problémem, který nastává při jeho výchově a vzdělávání. Speciálně pedagogická odborná veřejnost by měla dále hledat odpovídající výstižné pojmosloví, které bude v souladu se změnami náhledu na život lidí s postižením.

2.1.2 Kategorie zrakového postižení

Podle (Ludíkové, 2004) je za zrakově postiženou považována ta osoba, které činí zrakové vnímání obtíže v běžném životě, a i po optimální korekci je její zrakové vnímání narušeno.

Ve speciální pedagogice je znalost klasifikací zrakového postižení nutná především z důvodu stanovení výchovně vzdělávacích cílů a zařazení do výchovně - vzdělávacího procesu.

Takto to popisují (Keblová, 2001; Květoňová a Švecová, 1998; Ludíková, 1988) a dále člení:

Dle stupně postižení

- slabozrakost, zbytky zraku, slepota

Doby vzniku

- vrozené – kongenitální
- získané- perinatální, postnatální, juvenilní, senilní

Podle etiologie

- orgánové
- funkční

Podle repability

- repabilní
- irepabilní

Podle délky trvání

- krátkodobé -akutní
- dlouhodobé- chronické, trvalé, progresivní

Podle typu zrakového postižení

- poruchy barvocitu

Podle obtíže se zpracováním zrakových podnětů

- ztráta zrakové ostrosti

„V České republice neexistuje jednotná klasifikace ani terminologie zrakového postižení. Rozdíly jsou patrné v resortu školství, zdravotnictví i v resortu práce a sociálních věcí“ (Škutová, Olomouc, 2008, 9).

Členění zrakového postižení z hlediska etiologie (Jesenský a kol., 2007, 95).

Etiologie je vědní disciplína, která se zabývá příčinami vzniku a rozvoje zrakových postižení. **Celkem rozlišujeme několik druhů příčin zrakového postižení:**

- Zrakové postižení, vznikající jako poškození (vady a poruchy) v důsledku dědičnosti.
- Zrakové postižení, vznikající jako poškození zraku v důsledku očních chorob v období prenatálním, během porodu nebo krátce po porodu.
- Zrakové postižení, vznikající v průběhu života – vady, poruchy a postižení později získané v důsledku očních chorob a úrazů poškozujících zrakový analyzátor.

- Příčinami zrakového postižení mimo řady faktorů ze sociálně kulturní, ekonomické, výrobní a pracovní sféry zpravidla mohou být poruchy vidění a vady zrakového analyzátoru

Diferenciace podle stupně zrakové vady

Slabozraké děti se vyznačují takovou poruchou zraku, při které je vidění oběma očima i při korekci brýlemi sníženo natolik, že jim neumožňuje číst písmo běžné velikosti. Slabozraké děti nerozeznávají detaily, nevidí vzdálené předměty, v mnoha případech obtížně rozeznávají barvy“ (Keblová, 1998,6). Příčiny slabozrakosti jsou různé, např. krátkozrakost, dalekozrakost, astigmatismus, nystagmus, atrofie očního nervu, albinismus, glaukom, katarakta, zánětlivé onemocnění sítnice, barvoslepost (Keblová, 2001, 34).

„**Děti se zbytky zraku** čili s částečným viděním (vizus 4/50 nebo 3/50) mohou sledovat dobře osvětlené předměty“ (Keblová, 1998, 7). „Podle vizu je tato skupina mezistupněm mezi slepotou (dolní hranice) a slabozrakostí (horní hranice)“ (Keblová, 2001, 43). Děti se zbytky zraku jsou schopny číst plakátové písmo za pomoci speciální optiky. Speciálními metodami se učí využívat zbytky zraku a využívat ostatní smysly. Výchovně pedagogická péče je téměř totožná s opatřeními pro nevidomé. Děti jsou vyučovány dvěma technikami psaní a čtení – černotiskem a Braillovým písmem. Při vyučování jsou využívány kompenzační učební pomůcky, umožňující těmto žákům využití zbytků poškozeného zraku (Keblová, 1998, 2001).

Děti nevidomé při úplné slepotě nevnímají ani světlo, prakticky nevidomí mají světlocit, to znamená, reagují na světlo. Důsledky nevidomosti se projevují v neschopnosti zrakového vnímání, které znemožňuje běžný grafický výkon a značně ztěžuje samostatný pohyb a prostorovou orientaci. Při čtení a psaní žáci používají Braillovo bodové (slepecké) písmo, v prostoru se orientují pomocí ostatních smyslů, především sluchu a hmatu. Speciálně pedagogická metoda výchovy a vzdělávání je zaměřena na rozvíjení zbylých smyslů. Pomocí kompenzačních pomůcek auditivních, taktilních a taktilně auditivních se učí především hmatově poznávat svět, cvičí si sluch. Nevidomé děti jsou záměrně vedeny k tělesné činnosti, k pohyblivosti a sebeobsluze (Keblová, 1998, 7).

Poruchy binokulárního vidění

Tupozrakost (amblyopie) je snížení zrakové ostrosti jednoho oka, které nelze vykorigovat brýlemi. Je provázána poruchou lokalizace a poruchou rozlišovací

schopnosti. Nebývá spojena s viditelnými organickými změnami oka, jedná se o funkční poruchu – útlum, vyřazení vjemu tupožrakého oka ve zrakovém centru mozku. U dítěte, které má na každém oku jinou refrakční vadu, vzniká na sítnici jednoho oka ostřejší obraz vnímaného předmětu než na sítnici oka druhého. Tím je narušeno binokulární vidění. Pokles vidění může být různého stupně, od lehce snížené zrakové ostrosti až po praktickou slepotu (Keblová, Lineálová, Novák, 2000, 7).

„**Šilhavost (strabismus)** je porucha rovnovážného postavení očí, při němž nehledí obě oči rovnoběžně, ale jedno se odchyluje. Jedním z důvodů je, že dítě stáčí oko, jehož zraková ostrost je snížena“ (Keblová, Lindáková, Novák, 2000, 6).

Podle většiny autorů vzniká šilhání nejčastěji mezi druhým a čtvrtým rokem-cca 50% postižených, potom křivka výskytu klesá na hodnotu 1,5% v osmi letech a po osmém roce až do dospělosti už jen na 0,5% postižených (Divišová, 1990).

2.1.3 Vliv zrakového postižení na příjem informací

- snižuje se příjem informací o okolním světě;
- mění se proces poznávacích skutečností a navozuje se její zkreslený obraz;
- zbylé nepoškozené analyzátory nabývají v dalším vývinu důležitou roli, částečně přebírají, částečně zastupují či nahrazují jednotlivé funkce poškozeného analyzátoru;
- modifikuje se forma a možnosti aktivní adaptace k okolí a možnosti aktivního působení na vnější prostředí (Požár et al., 1984);

2.1.4 Specifické rysy pohybového vývoje zrakově postižených dětí

Pohyb je u zrakově postiženého negativně ovlivněn nedostatkem informací o okolním prostředí, v kterém se právě pohybuje. To má za následek zpomalení pohybu a neustálou kontrolu nejbližšího okolí. Toto také rozvíjí Keblová (1998,15), když říká: „Dítě se sice naučí ovládat své tělo, i když později než děti zdravé, naučí se držet rovnováhu, měnit polohu a samostatně se pohybovat, ale chybí mu možnost zrakové kontroly pohybové koordinace.“

Ztráta zraku omezuje a komplikuje pohybové schopnosti zrakově postižených, což je patrné na jejich celkovém pohybovém chování. Vlivem nedostatku informací a podnětů z důvodů zrakového postižení se u těchto dětí projevují i určité pohybové zvláštnosti (kývavé pohyby, mačkání očí, rytmické stereotypy a další).

2.1.5 Socializace zrakově postižených dětí

Socializace je proces, kdy se zrakově postižené děti dostávají do kontaktu s ostatními v určitém společenském prostředí. Nejprve je to rodina, škola, vrstevníci a další. Hlavním cílem socializace je, co nejpřirozenější začlenění zrakově postiženého dítěte do společnosti. Havlík (2002) uvádí, že socializací dochází k přeměně biologické bytosti na bytost společenskou (kulturní a sociální), která jedná v rámci určité tolerance podle uznávaných pravidel, směřuje své chování ke společensky uznávaným hodnotám a hraje sociální role, které vyplývají z jejího sociálního statutu.

Sovák (1986) člení socializaci na čtyři stupně:

- inferiorita (tzv. sociální nepoužitelnost)
- utilita – sociální upotřebitelnost
- adaptace – adaptace může jedinec dosáhnout na základě úpravy podmínek společenského prostředí podle jeho speciálních potřeb
- integrace - plné zapojení osoby s postižením do společnosti intaktních (nepostižených) osob

Socializační proces podle Langmeiera a Krejčířové (1998) zahrnuje tři vývojové aspekty:

- vývoj sociální reaktivity, tj. vývoj emočních vztahů k lidem v bližším i vzdálenějším okolí
- vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací
- osvojení sociálních rolí, tj. takových vzorců chování a postojů, které jsou od jedince očekávány společností a to vzhledem k jeho věku, pohlaví apod.

Výše uvedené vývojové aspekty negativně ovlivňují tyto odlišnosti od běžných projevů, které popisuje Ludíková (2004) takto:

- Omezení či ztráta možnosti nápodobou
- Nedostatek vizuálního kontaktu v komunikaci (zejména u těžce zrakově postižených a nevidomých)
- Neschopnost vnímat nonverbální komunikační signály, typické pro komunikaci vidících (nesprávný výklad sdílené informace)
- Potíže při sociálních situacích (vstup do místnosti, připojení se do rozhovoru, hledání kamaráda v kolektiv dětí)

- Omezené schopnosti orientace (mohou posilovat větší závislost zrakově postižených na ostatních lidech)

2.2 ZPŮSOBY VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH DĚTÍ

2.2.1 Popis současného stavu z pohledu legislativního rámce

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami upravuje Školský zákon č. 561/2004 Sb. v § 16, vyhláška MŠMT ČR č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných a novela této vyhlášky vyhláška č. 147/2011 Sb.

Vymezení dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami

Osoba se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním či sociálním znevýhodněním. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami jsou žáci, kterým je nutné věnovat zvýšenou péči a dělí se na:

- **žáky se zdravotním postižením ZP** - zrakovým, sluchovým, tělesným nebo mentálním, s vadami řeči, s více vadami, s autismem, se specifickými poruchami učení nebo chování závažnějšího charakteru,
- **žáky se zdravotním znevýhodněním ZZ** - zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení nebo chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání,
- **žáky se sociálním znevýhodněním SZ** - např. děti s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou, z nevýhodného rodinného prostředí, z cizojazyčného prostředí - např. děti přicházející v rámci migrace ze zahraničí (Školský zákon č. 561/2004 Sb. § 16, Jucovičová, Praha 2006).

Zařazení dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami do vzdělávacího procesu.

Speciální vzdělávání se poskytuje žákům, u nichž byly speciální vzdělávací potřeby zjištěny na základě speciálně pedagogického, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením nebo odborným zdravotnickým pracovištěm s tím, že výsledné doporučení vystavuje školské poradenské zařízení (§ 16 Školského zákona č. 561/2004 Sb.). Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají nárok na tzv. podpůrná a vyrovnávací opatření při vzdělávání.

Vyrovnávacími opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním se rozumí využívání pedagogických, popřípadě speciálně pedagogických metod a postupů, které odpovídají vzdělávacím potřebám žáků,

poskytování individuální podpory v rámci výuky a přípravy na výuku, využívání poradenských služeb školy a školských poradenských zařízení, individuálního vzdělávacího plánu a služeb asistenta pedagoga (vyhláška č. 73/2005 Sb., § 1 odst. 2).

Podpůrnými opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním postižením se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb.

1) zajištění služeb asistenta pedagoga.

2) snížení počtu žáků ve třídě nebo studijní skupině nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka (vyhláška č. 73/2005 Sb., §1, odst. 3).

Výchovu a vzdělávání dětí a žáků se zdravotním postižením zajišťují přednostně formou individuální integrace školy hlavního vzdělávacího proudu, dále potom třídy a školy samostatně zřízené pro tyto žáky (dále jen "speciální třídy, speciální školy") a poradenská a jiná školská zařízení, která poskytují podpůrné služby (§ 36 odst. 5 Školského zákona č. 561/2004 Sb.).

2.2.2 Formy speciálního vzdělávání:

Individuální integrace do tříd ve školách hlavního vzdělávacího proudu probíhá se současným zajištěním odpovídajících vzdělávacích podmínek a nezbytné speciálně pedagogické nebo psychologické péče. Při výběru vzdělávací cesty žáka je vždy rozhodující vyjádření rodičů. Integrovaní žáci jsou zpravidla vzděláváni podle individuálního vzdělávacího plánu (vyhláška 73/2005 Sb., § 3, odst. a).

Skupinová integrace probíhá ve speciálních třídách, které jsou zřizovány pro žáky se zdravotním postižením ve školách hlavního vzdělávacího proudu. Při skupinové integraci se žáci mohou v některých vyučovacích předmětech vzdělávat společně s ostatními žáky školy a v rámci svých možností jsou zapojeni do všech aktivit mimo vyučování (vyhláška 73/2005 Sb., § 3, odst. b).

Speciální školství jsou školy s upraveným vzdělávacím programem samostatně zřízené pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením, slouží žákům především s těžšími formami zdravotního postižení (žáci s těžkým zrakovým postižením, těžkým sluchovým postižením, těžkou poruchou dorozumívacích schopností, hluchoslepí, se souběžným postižením více vadami, s autismem, s

těžkým tělesným nebo těžkým či hlubokým mentálním postižením). (vyhláška 73/2005 Sb., § 3, odst. c)

Školy pro děti, žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami

Pro osoby se zdravotním postižením se souhlasem kraje (vyjma škol zřizovaných ministerstvem) se zřizují:

- samostatné školy s upraveným ŠVP v rámci běžných škol (i mateřských škol).
- jednotlivé (speciální) třídy, oddělení, studijní skupiny.
- základní školy speciální (se ŠVP upraveným dle příloh RVP)

2.2.3 Výchovně vzdělávací podpora a poradenství

Speciální vzdělávání se poskytuje žákům se speciálními vzdělávacími potřebami na základě speciálně pedagogického, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením a jejich rozsah a závažnost je důvodem k zařazení žáka do režimu speciálního vzdělávání (Vyhláška 73/2005 Sb.). Mezi školská poradenská zařízení patří pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče.

Speciálně pedagogické centrum pro zrakově postižené děti a žáky provádí tyto standardní činnosti:

- výcvik specifických činností u zrakově postiženého žáka a nácvik používání kompenzačních pomůcek
- smyslová výchova zrakově postiženého žáka
- rozvoj zrakových funkcí, zraková stimulace
- propedeutika čtení a psaní bodového písma
- propedeutika čtení a psaní zvětšeného černotisku, grafomotorické cviky
- metodická činnost a příprava ke čtení a psaní zvětšeného černotisku
- tyflografika
- nácvik podpisu
- zraková hygiena
- rozvoj matematických představ
- rozvoj estetického vnímání zrakově postiženého žáka
- nácvik orientace a samostatného pohybu zrakově postiženého žáka, nácvik sebeobsluhy
- práce se speciálními pomůckami

- informace o didaktických pomůckách pro zrakově postiženého žáka, zvukové a audiovizuální pomůcky
- sociálně rehabilitační program
- koordinace setkání zákonných zástupců a pedagogických pracovníků vzdělávajících zrakově postižené žáky
- metodické vedení asistentů pedagogů, kteří pracují se zrakově postiženými žáky

Všechna témata jsou spojena s nácvikem práce s vhodnými kompenzačními pomůckami podle věku žáka, typu a stupně postižení (Vyhláška 72/2005 Sb.).

2.3 VZDĚLÁVACÍ OBOR TĚLESNÁ VÝCHOVA VE VZDĚLÁVÁNÍ ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH ŽÁKŮ

2.3.1 Rámcové vzdělávací programy a školní vzdělávací programy

Obsahují stanovení konkrétních cílů, forem a délky a povinného obsahu vzdělávání. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání VÚP Praha 2007, část D, bod 8 - vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením jsou klíčovou normou pro obsah školních vzdělávacích programů (RVP-ZV 2007).

2.3.2 Vzdělávací obor Tělesná výchova

jako součást komplexnějšího vzdělávání žáků v problematice zdraví směřuje na jedné straně k poznání vlastních pohybových možností a zájmů, na druhé straně k poznávání účinků konkrétních pohybových činností na tělesnou zdatnost, duševní a sociální pohodu. Nedílnou součástí tělesné výchovy jsou speciální vyrovnávací cvičení, která jsou podle potřeby preventivně využívána v hodinách tělesné výchovy pro všechny žáky nebo jsou zadávána žákům se zdravotním postižením místo činností, které jsou kontraindikací jejich oslabení.

Na základě diagnostiky by měl být odborníky ve spolupráci s rodinou žáka se ZP vytvořen **individuální vzdělávací plán** pro tělesnou výchovu ve všech níže uvedených stupních podpory dle Martina Blocka (2000) upravených do českých podmínek (Ješina & Kudláček, 2009b):

- Integrace bez podpory a bez modifikace obsahu (běžná TV i integrovaná TV).
- Integrace s úpravou obsahu a podmínek (ATV i integrovaná TV).
- Integrace s využitím „peer partnerů/tutorů“ (ATV i integrovaná TV).

- Integrace s využitím asistenta pedagoga (ATV i integrovaná TV).
- Kombinované formy výuky (Individuální segregovaná, individuální či skupinová paralelní, běžná integrovaná ATV).
- Spolupráce s organizacemi v komunitě školy nebo žáka (segregovaná ATV).
- Další výuka segregovaného charakteru (segregovaná ATV).

2.4 INTEGROVANÉ VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ A ŽÁKŮ SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

2.4.1 Proces integrace

Integrace (z lat. integer = nenarušený) je v dnešní době velmi frekventovaným pojmem (Sovák a kol., 2000). V psychologickém slovníku (Geist, 2000, s. 96) se dočteme, že integrace znamená: „semknutí, sjednocení, sloučení, zdokonalení, vytváření celistvosti: spojování dílčích funkcí v celek, zpravidla na vyšší úrovni než slučované komponenty.“ Světová zdravotnická organizace WHO (1976) charakterizuje integraci jako: „sociální rehabilitaci, schopnost příslušné osoby podílet se na objektivně společenských vztazích“. „Integrace je stav, kdy se zdravotně postižený jedinec vyrovnal se svou vadou, žije a spolupracuje s nepostiženými, prokazuje výkony a vytváří hodnoty, které společnost intaktních uznává jako rovnocenné, společensky významné a potřebné“ (Pipeková, 1998, 9). Pojem integrace je velmi úzce svázán se speciální pedagogikou, která považuje za objekt svého intencionálního působení jedince s odlišným druhem a stupněm postižení. Všechny speciálně pedagogické disciplíny (somatopedie, psychopedie, logopedie, surdopedie, oftalmopedie, etopedie a specifické poruchy učení) usilují o integraci handicapovaných do adekvátní reality (Vítková, 2004).

Pokud je integrace ve svých důsledcích přínosná pro integrovaný objekt, pak se jedná o pozitivní integraci. V případě, že integrační proces vyústí v negativní důsledky pro objekt, pak mluvíme o negativní integraci (Vítková, 2004).

2.4.2 Integrované vzdělávání

„Integrované vzdělávání, tedy společná výchova a vzdělávání postižených dětí se zdravými dětmi, probíhá v běžných školách. Vychází z předpokladu, že pokud dítě s postižením žije od dětského věku společně se zdravými vrstevníky, nebude mít v dospělosti velké problémy při začleňování do širší společnosti, ani do pracovního kolektivu“ (Keblová, 2001, 54). Při rozhodování o výchově a vzdělávání zrakově postiženého dítěte je nutné vždy postupovat individuálně tak, aby jeho další začlenění do společnosti a profesního uplatnění bylo co nejperspektivnější (Keblová, 1998).

Rodiče v procesu integrace

„Při rozhodování by měli být rodiče schopni posoudit, zda kladné stránky jednoho či druhého způsobu vzdělávání (speciálního či integrovaného) převyšují nad stránkami zápornými“ (Keblová, 2001, 55).

Spolužáci v procesu integrace

Podle Keblové (1998) by spolužáci měli být upozorněni na to, že postižený žák potřebuje zvýšenou individuální pomoc učitele, při níž musí využívat speciálně pedagogické metody a odlišné techniky práce. Stupeň zrakové vady dítěte v některých případech vyžaduje přítomnost asistenta pedagoga. Jeho přítomnost musí být dětem dobře vysvětlena. Samozřejmostí by měla být vzájemná informovanost všech zúčastněných v integračním procesu.

Učitel v procesu integrace

Integrovaný způsob výchovy a vzdělávání vyžaduje od učitele běžné třídy, aby především získal alespoň základní informace o specifice vývoje zrakově postižených dětí a o metodice jejich výuky. Dále je třeba, aby navázal těsnou spolupráci s rodiči zrakově postiženého dítěte., aby vytvořil příznivé klima ve třídě a zajistil také základní vybavení kompenzačními pomůckami (Keblová 1998, 24).

Důležitým partnerem **v procesu integrace** jsou **speciálně pedagogická centra (SPC)**, která patří do školských poradenských zařízení. SPC vedle přímé diagnostické a poradenské činnosti pro učitele a žáky, poskytují metodické vedení, nabídku odborné literatury, zapůjčují speciální pomůcky a podílejí se na dalším vzdělávání pedagogů (Ludíková, 2007).

2.5 SPECIFIKA TĚLESNÉ VÝCHOVY U ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH ŽÁKŮ

2.5.1 Motorické kompetence

Ztráta zraku omezuje a komplikuje pohybové kompetence každého zrakově postiženého člověka. Rozvíjení a zdokonalování všeobecné motoriky zlepšuje u každého zrakově postiženého člověka kvalitu jeho života ve všech souvislostech. Aktivní pohybový proces může probíhat zcela automaticky, protože vykonávaný pohyb prožíváme, uvědomujeme si svalové úsilí, rozsah pohybu, polohu těla. Při schopnosti uvědomělé regulace vlastního pohybu narůstá pocit jistoty prožívané jako pocit svobody. Cílevědomé zdokonalování postupně získávaných pohybových kompetencí a snaha překonávat nejrůznější limity vyplývající z vlastního handicapu vedou i při těžkém postižení k větší pohybové soběstačnosti. Každé i sebemenší

zlepšení tělesného a pohybového rozvoje a osvojení specifických pohybových dovedností je cestou k překonávání důsledků zrakového handicapu (Belšan, 2009). Podle Janečky (2004) mají „motorika a její rozvoj v životě člověka velký význam. Je důležitá nejenom jako základ motorických schopností a motorických dovedností, ale i z hlediska zdraví a duševní pohody. Proto její správný rozvoj v období základní školní docházky je nejenom nutností, ale i životní nezbytností“.

2.5.2 Tělesná výchova zrakově postižených žáků

Tělesná výchova u zrakově postižených žáků je velmi vhodným léčebným a rehabilitačním prostředkem. Pro všechny zrakově postižené děti má mimo jiné velký význam pro nácvik koordinace pohybů, prostorové orientace, lokalizace, pohybové jistoty. Obsah tělesné výchovy zrakově postižených žáků základní školy navazuje na pohybové dovednosti získané v předškolním věku. Je zaměřen na rozvoj zdatnostních a dovednostních složek pohybového rozvoje stejně jako u zdravých žáků, pochopitelně s úpravami a redukcemi, které vyplývají z konkrétního stavu jejich zrakového postižení. Doplňují jej reedukační cviky, pohybové hry a prvky zdravotní tělesné výchovy.

Zrakové postižení či úplná ztráta zraku ovlivňují výběr metod výuky, a to především v činnostech s převažující zrakovou a pohybovou činností (Keblová, 1998).

2.5.3 Specifika aplikované tělesné výchovy

Při provozování tělesné výchovy zrakově postižených žáků je nutno se zaměřit na důležité činitele, které ovlivňují přípravu na vyučovací jednotku. Důležité je respektování níže uvedených oblastí z těchto hledisek:

Z hlediska seznámení se s individuálními potřebami zrakově postiženého žáka:

- lékařská doporučení
- hlediska bezpečnosti, zabránění úrazů
- hledisko snadné orientace
- skutečnost, že pro procesy osvojování nových pohybových dovedností disponují zrakově postižení žáci jinými předpoklady
- realitu, že během osvojování nových pohybových dovedností naráží zrakově postižený žák na problém představy o pohybu
- nutnost přizpůsobení používání náčiní a nářadí zrakově postiženým žákům nebo práce se speciálně upraveným nářadím či náčiním

- nutnost pracovat během osvojování pohybových dovedností specifickými metodami
- přijetí možnosti, že spolu s rozdílnou úrovní zvládnutých pohybových dovedností může dojít k projevům odlišností v psychosociálním vývoji zrakově postižených žáků, promítajících se do způsobů řešení situací na sportovišti i jeho okolí

Z hlediska podmínek prostředí pro pohybové aktivity zrakově postižených:

Osvětlení: Intenzita, druh, směr světla a umístění osvětlovacího tělesa, jeho vzdálenost a schopnost předmětů odrážet světlo jsou pro dítě se zrakovým postižením rozhodující. Některé děti jsou na světlo přecitlivělé (světloplachost) a v silném světle mohou mít nepříjemné pocity nebo trpět bolestí hlavy. Jiné děti naopak potřebují k optimálnímu využití zraku více světla. V každém případě je nutné vyloučit přímé světlo do tváře dítěte.

Barva a kontrast: Dalším způsobem jak dosáhnout lepších podmínek pro vidění dítěte, je zvětšit kontrast mezi předmětem a pozadím a omezit počet předmětů v zorném poli. Dítě se zbytky zraku potřebuje výrazný kontrast mezi pozadím a předmětem, který má vidět. Při stanovení optimálního kontrastu je důležité vyzkoušet různé barvy i různé druhy osvětlení a komunikovat s dítětem o ideální možnosti.

Čas: V důsledku postižení zraku se snižuje přesnost a rychlost provádění určité činnosti. Na tento jev se často zapomíná. Zrakově postižené dítě potřebuje více času, aby předmět, např. míč rozpoznalo, a pak s ním začalo manipulovat. Předměty a děje viděné po krátkou dobu, které se navíc ještě pohybují, mohou být pro dítě obtížně rozeznatelné. Naopak dlouhé pozorování může vést k únavě zraku, snížení pracovní rychlosti a pozornosti dítěte a k nepřesnostem prováděných úkonů.

Úprava prostředí: Vzdálenost od sledované situace v tělocvičně u zrakově postiženého dítěte by měla odpovídat jeho zrakové ostrosti. Je nezbytné respektovat zrakovou hygienu u slabozrakých dětí, především však u dětí se zbytky zraku. To je již zmiňovaný kontrast, barva pomůcek a způsob jejich rozmístění v prostředí. V širším školním prostředí je třeba postupně cvičit samostatnou orientaci v prostoru třídy, školy, tělocvičny. Orientaci v prostoru usnadní zrakově postiženému dítěti i vhodné akustické podmínky, označení barevnou páskou zasklené plochy, umístění zábradlí po obou stranách schodiště, označení nebezpečných míst kontrastní barvou apod.

Z hlediska bezpečnosti při pohybových aktivitách během tělesné výchovy:

- stanovit jasná pravidla pro celou třídu
- seznámit zrakově postiženého žáka s prostorem, s používaným nářadím a náčiním (využívat náčiní pro zrakově postižené – např. ozvučené míče)
- zajistit přiměřené osvětlení
- organizovat hodiny s ohledem na přítomnost ZP žáka (v tematickém plánu „ošetřit“ časové rozvržení učiva s přihlédnutím na momentální složení třídního kolektivu – př. pokud ZP žák není přítomen, zařadíme do programu ty činnosti, které jsou pro něj stanoveny jako nevhodné nebo zakázané – např. cvičení na nářadí, kolektivní míčové hry, nácvik herních situací...)
- postupně žáka začleňovat do všech činností
- u činností zakázaných oftalmologem mít připravený náhradní program a prostor pro individuální zaměstnání
- soustavně zajišťovat odpovídající pomoc a záchranu

Z hlediska výběrů vhodných cviků vyplývajících z lékařských doporučení:

Nevhodné cviky pro některé zrakové vady:

- kotouly, stoje (na hlavě, na ruce, na lopatkách), přemety (stranou, vpřed, vzad), cviky na hrazdě (výmyky, toče, visy střemhlav), přeskoky s tvrdými dopady, cvičení na kladině, seskoky z výšek, úpoly (pády).

Nabídka cvičení, jimiž lze výše uvedené cviky nahrazovat paralelně

- cvičení na žíněnkách: cvičení pro zpevnění těla, protahovací cvičení, převaly, kolébka, prvky ze ZTV (posilování jednotlivých svalových skupin), poskoky a skoky na měkkém povrchu
- cvičení na lavičkách – vždy s pomocí a záchranou (vhodné označení konců lavičky výraznou barvou)
- cvičení na žebřinách: cvičení obratnosti, odvahy, posilovací cvičení, cvičení v kombinaci se žíněnkami a lavičkami
- cvičení na švédské bedně - překonání nářadí, neseskakovat, „sklouznout“ ze sedu nohama napřed dolů na žíněnku
- cvičení na kruzích: houpání do zastavení – bez seskoku, komíhání, „vosí hnízdo“, ne visy střemhlav a překoty
- cvičení s gymbally a overbally
- cvičení s náčiním (míče, stuhy, netradiční náčiní – cvičení s padákem...)
- cvičení při hudbě, rytmická cvičení a taneční kroky

- psychomotorické hry a prvky dramatické výchovy- napodobování, pantomima
- překážkové dráhy – s doprovodem a dopomocí asistenta
- kruhový trénink se zařazením cviků vhodných pro zrakově postižené

2.5.4 Specifika sportovních a pohybových her u zrakově postižených

Sportovní hry jsou nejméně vhodnými aktivitami pro zrakově postižené zejména z důvodu špatné orientace, postřehu, a tím nebezpečí úderu míče do hlavy nebo srážky se spoluhráčem. Pohybové hry ovšem bývají nejoblíbenější částí tělesné výchovy a dochází v nich ke sdílení týmového pocitu radosti z vítězství, a tím dochází k přirozené socializaci dítěte. S dětmi se zrakovým postižením lze (nebrání-li tomu lékařské omezení) hrát kromě přizpůsobených her i mnoho běžných her. Z důvodů popsaných výše je však nutné tyto hry vhodně přizpůsobit. Způsoby mohou být různé, kreativita učitele tělesné výchovy v tomto směru je velmi přínosná. Tyto úpravy lze zařadit mezi didaktické metody soutěžního zvýhodnění. Příkladem této metody je věnována pozornost v kapitole 2.6.4.

Hry, v nichž má zrak dominantní úlohu, zařazujeme jen na krátkou dobu. Za vhodné je pokládáno zařazování přizpůsobených her pro zrakově postižené jako je goalball či showdown, kde si mohou zdraví žáci vyzkoušet, jaké to je nevidět, a ještě při tom sportovat.

Vymezení hrací plochy - hřiště pro sportovní hry

Zvláště hry s během musí mít rovný povrch bez překážek. Pokud se jedná o těžší zrakovou vadu a prostředí to umožňuje, je možné vymezení hrací plochy následujícími způsoby:

1. Píscité hřiště s travnatým okolím nebo naopak.
2. Mírně se zvedající okolí.
3. Silné lano položené do strusky v zemi.
4. Guma (případně ozvučená) ve výši pasu hráčů.
5. Pouze pro hry bez běhu – provázek ve výši pasu hráčů.
6. U her, kde více hráčů běží naplno až k hranici a zpomaluje až za ní, je možné natáhnout vlasec nad hlavami hráčů a z něj spustit krepové fáborky do výše jejich obličeje. Po proběhnutí „třásněmi“ hráč zastavuje.
7. Tam, kde nelze hranice vyznačit, určuje hranice sám vedoucí místem, odkud vydává signál nebo se vymezení hřiště zvukovými majáčky.
8. Na hladké podlaze lze hraniční čáry nalepit lepicí páskou na koberce nebo sportpáskou (Vaculová, Vachule, 1987)

3. KOMPENZAČNÍ POMŮCKY, METODY, SPORTOVNÍ A POHYBOVÉ AKTIVITY PRO ŽÁKY SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE.

3.1 PREZENTACE ZŠ HAVLÍČKOVA V OPAVĚ A JEJÍ ZAMĚŘENÍ NA POHYBOVÉ AKTIVITY PRO ŽÁKY ŠKOLY

ZŠ Havlíčkova v Opavě je menší škola s internátem a dlouhou tradicí, která byla založena v roce 1959. Poskytuje základní vzdělávání dětem se zrakovým postižením a dětem s vadami řeči. Školu mohou navštěvovat i žáci s kombinovanými vadami, výukovými potížemi, žáci se sociálním znevýhodněním. Umožňuje také vzdělávání sourozenců a ostatních dětí bez postižení. Všechny třídy jsou vybaveny podle druhu postižení speciálními pomůckami (spec. osvětlení pro dosažení zrakové pohody, televizní lupy, elektronické zápisníky, Pichtovy psací stroje, učebnice v Braillově písmu, asociační testy, programy na nápravu řečových vad, pomocné tabulky a texty). Je zde počítačová učebna se 17PC, laserovou tiskárnou, skenerem, speciálním softwarem a hardwarem pro žáky zrakově postižené, žáky s vadami řeči a vývojovými poruchami učení. Žákům je umožněn přístup na internet. ZŠ je vybavena audiovizuální technikou (videa, digitální fotoaparáty, DVD, kamera, dataprojektor). Součástí školy je standardně vybavená tělocvična, přizpůsobená potřebám i výuce zrakově postižených (ozvučené míče, show-down, bumbaly, overbally, běžky, tandemy a rafty). Výuka se od výuky v běžných základních školách liší individuálním přístupem, který umožňuje snížený počet žáků ve třídách a výukou speciální péče. Pro zrakově postižené je to individuální tyflopédická péče (výuka Braillova písma, manipulace s optickými pomůckami, výuka prostorové orientace a samostatného pohybu, sebeobsluha). Školní vzdělávací program přizpůsobuje metody, tematické plány a hodinovou dotaci potřebám žáků se zrakovým postižením a vadami řeči. U žáků s jiným druhem zdravotního postižení je vzdělávání zajišťováno formou individuální nebo skupinové integrace a jsou u nich vypracovávány individuální vzdělávací plány. Součástí školy je speciálně pedagogické centrum pro zrakově postižené a pro vady řeči.

Záměrem školy je vedení žáků směrem k prožitkům, k vytváření vztahu k tělovýchově a sportu. Škola propaguje speciální sportovní disciplíny pro zrakově postižené i pro žáky z běžných základních škol (integrovaný goalballový turnaj, turnaj v showdownu, jízda na tandemových kolech).

Dále škola nabízí širokou nabídku volnočasových aktivit z oblasti sportu (goalball, aplikovaný tenis – showdown, šachy, tandemová kola, rafty, běžecké lyžování, florbal, plavání, sportovní hry, zdravotní tělesná výchova)

Snaží se zprostředkovat sportovní vyžití i pro integrované zrakově postižené žáky.

Některé z akcí z oblasti tělesné výchovy a sportu:

- Úspěšná reprezentace žáků školy na Mistrovství České republiky v atletice zrakově postižených sportovců v Brně (tři 1. místa, jedno 2. místo, tři 3. místa v atletických a plaveckých disciplínách)
- Úspěšná reprezentace žáků na Mezinárodním šachovém turnaji v Bratislavě (1. místo ve starších žácích, 3. místo ve družstvech)
- Úspěšná reprezentace žáků školy na Mezinárodní soutěži v prostorové orientaci a samostatném pohybu zrakově postižených dětí o „Pohár Viliama Hrabovce“ na Slovensku (1. místo a 4. místo)
- Úspěšná reprezentace žáků na Sportovních hrách zrakově postižených v Praze (čtyři 1. místa, osm 2. míst, pět 3. míst v atletických a plaveckých disciplínách a 1. místo v showdownu)
- Úspěšná reprezentace žáků na Mistrovství ČR v šachu v Praze (2., 3., 4., 7. místo)
- Účast na okresním kole soutěže „O pohár ministra školství ve florballe“ s intaktními žáky

Škola úzce spolupracuje s občanským sdružením Tandem v oblasti volnočasových pohybových aktivit.

3.2 OBČANSKÉ SDRUŽENÍ TANDEM SPOLUPRACUJÍCÍ SE ZŠ HAVLÍČKOVA

Další četné sportovní akce a rozšířená nabídka pohybových aktivit v zájmové a mimoškolní činnosti je žákům nabízena ve spolupráci s Občanským sdružením Tandem (dále jen OS Tandem)

Vzniklo v roce 1998 a zaměřuje se na integraci zdravotně postižených dětí a mládeže, podporu jejich zdraví a vzdělávání. Zabývá se zejména jedinci se zrakovým postižením. Úzce spolupracuje se Základní školou Havlíčkova v Opavě, se kterou se již několik let podílí na zkvalitnění výuky a využití volného času.

V roce 2002 se OS Tandem zasadilo o přepsání knihy "Legendy a mýty o EU" do Braillova písma. V roce 2006 byl vytvořen Atlas reliéfních obrázků do hodin biologie.

V roce 2007 to byly Netradiční úlohy do zeměpisu pro nevidomé a těžce zrakově postižené a v roce 2009 Nápadník do biologie. Tyto pomůcky byly rozeslány do škol zabývajících se vzděláváním nevidomých žáků.

OS Tandem pravidelně zajišťuje sportovní aktivity, např. turnaje ve florballu, goalballu, šachách, jízdy na tandemových kolech, rafting, relaxační cvičení, dále arteterapii, zaměřenou na hmatové vnímání a práci s keramickou hlinou, psychosociální hry, pobyty v přírodě, letní tematické tábory.

Všechny akce jsou organizovány tak, aby se jich mohli zúčastnit nejen zdravotně postižení.

V roce 2006 byl zahájen projekt Tandem pro život. Tento projekt stále funguje a jedná se o tandemové závody zdravotně postižených dětí a mládeže v rámci celorepublikového seriálu „ Kolo pro život“. Dochází ke stoprocentní integraci handicapovaných do běžné společnosti v oblasti sportovního vyžití.

V rámci různých projektů OS Tandem dále pořádá tyto aktivity

1. Soustředění a výjezdy na běžeckých lyžích.
2. Mezinárodní šachové turnaje pro zrakově postižené.
3. Mezinárodní turnaj zrakově postižených v showdownu.
4. Integrovaný turnaj žáků základních škol z Opavy a okolí v goalballe.
5. Integrovaný turnaj ve florballu, bocii a přehazované.
6. Tandemové soustředění.
7. Plavecké soustředění v Chorvatsku.

V neposlední řadě se finančně podílí na účasti žáků se zrakovým postižením z Moravskoslezského kraje, na soustředěních pro talentovanou zrakově postiženou mládež, která pořádá Český svaz zrakově postižených sportovců.

3.3 DIDAKTICKÉ METODY PRO POHYBOVÉ AKTIVITY

Didaktická metoda soutěžního zvýhodňování

- navýšení bodů při úspěšné střelbě
- menší branka pro družstvo
- navýšení bodů za nahrávku
- zohlednění při střelbě např. na koš, stačí dotek desky
- používání rozlišovacích reflexních vest a barevných nebo ozvučených pomůcek
- přepočtové koeficienty v atletice a plavání
- zavedení aktivit určených pro tzv. zdravé a handicapované např. kreistorball

Metoda zařazování sportovně kompenzačních pomůcek

Na úspěchu, bude-li zrakově postižený žák zařazen do kolektivu zdravých vrstevníků, závisí zajištění speciálních pomůcek. Tyto pomůcky umožňují využít zbytky zraku nebo náhradní smysly, především sluch a hmat. Mezi nejčastěji používané pomůcky patří: ozvučené míče různé hmotnosti a materiály, velký rehabilitační míč, rolničky, zvukový majáček, ozvučené náramky, chrastítka, ozvučené gummy např. rolničkami, bílá hůl, tandemové kolo, bezpečnostní vesta, rotopedy, sportovní trenažéry apod.

Metody nácviku pohybových dovedností

Ve výuce zrakově postižených se setkáváme se všemi vyučovacími metodami, tak jako na běžných školách, ale některé se zde objevují častěji. U nevidomých nelze využít názorné ukázky, proto přistupujeme k metodě přesného slovního popisu. Pohyb srozumitelně popíšeme a vysvětlíme. Chybné provedení ihned opravujeme. Postupujeme od jednoduchých cviků ke složitějším, postupně zrychlujeme tempo. Častou metodou užívanou při práci s nevidomými je tzv. vedený pohyb, kdy přímo demonstrujeme pohybové prvky na nevidomém. Problém ovšem nastává při spojení jednotlivých fází pohybu v celek. Názorná je metoda „osahání“. Učitel předvádí pohyb a nevidomý „osahá“ jeho tělo, čímž si vytváří představu o prováděném pohybu. Vedoucí si musí u každé hry ujasnit, co konkrétně chce s hráči procvičovat. Ne vše jde najednou v jedné hře – někde je hráče třeba nechat, aby si míč důsledně hledali sami, jinde je třeba jim míč podat. Velmi důležité je zajištění bezpečnosti při všech hrách a sportech. Těžce zrakově postižené děti jsou na vidící osoby po této stránce zcela odkázány a jejich případné nepříjemné zkušenosti by mohly mít dlouhodobý negativní vliv na jejich vztah k prováděným činnostem i k osobě vedoucího. Bezpečnostní požadavky jsou specifické pro jednotlivé oblasti sportů a her:

- Při všech hrách s během je nutno dbát na dostatečnou vzdálenost trasy od všech překážek a na rovný povrch terénu.
- Při házení různými předměty (míčky, sáčky s hrachem, zvláště při házení šípkami a lukostřelbě) bezpodmínečně vyžadujeme od hráčů, kteří právě neházejí, aby stáli v dostatečném odstupu za házejícím hráčem a poněkud stranou.
- U náročnějších her dbáme na dostatečný počet vedoucích, kteří jsou rozmístěni na méně bezpečných místech hrací plochy. Před některými hrami, zvláště v lese, je třeba, aby hráči zvládali bezpečnostní postoj.

- Při zvedání předmětů ze země, zvláště v místnosti, hrozí nevidomému náraz do nízké překážky (židle, roh nízkého stolu apod.). Měl by se proto spouštět do dřepu kolmo s horním bezpečnostním držením a nedělat předklon.
- Dbáme také na postavení družstev vzhledem k oknu nebo směru slunečního záření.

3.4 KOMPENZAČNÍ POMŮCKY K TĚLESNÉ VÝCHOVĚ

Na úspěchu, bude-li zrakově postižený žák zařazen do kolektivu zdravých vrstevníků, závisí zajištění speciálních pomůcek. Tyto pomůcky umožňují využít zbytky zraku nebo náhradní smysly, především sluch a hmat. Mezi nejčastěji používané pomůcky patří: ozvučené míče různé hmotnosti a materiály, velký rehabilitační míč, rolničky, zvukový majáček, ozvučené náramky, chrastítka, ozvučené gummy např. rolničkami, bílá hůl, tandemové kolo, bezpečnostní vesta, rotopedy, sportovní trenažéry apod.

Následně je vytvořen obrázkový přehled sportovních kompenzačních pomůcek.

Obrázek 1. Barevný plášť pro overball, který se nafukuje uvnitř pláště. Je možné použít i nafukovací balónek a přidáním rolničky je možné jej ozvučit. Vznikne tím lehký pomalý míč Zdroj: Autor

Obrázek 2. Vyrobený ozvučený míček pro florbal s rolničkou uvnitř a zalepený pevnou páskou Zdroj: Autor

Obrázek 3. Rolnička a míček na gumě, vhodná pro rychlé připevnění na ruku Zdroj: Autor

Obrázek 4. Spojovací gumičky, přes které jsou zrakově postižení sportovci vedeni trasěm po celou dobu běhu Zdroj: Autor

Obrázek 5. Trumpetka pro zvukové navádění Zdroj: Autor

Obrázek 6. Ozvučené náramky s rolničkami, vhodné pro ozvučení většího počtu hráčů Zdroj: Autor

Obrázek 7. Zvonek a rolničkové štěrkátko Zdroj: Autor

Obrázek 8. Zvuková plácačka Zdroj: Autor

Obrázek 9. Klapky na oči vyrobené z lyžařských brýlí, vhodné pro goallbal, show-down a pohybové hry, ve kterých je nutné použití klapek Zdroj: Autor

Obrázek 10. Ochranná vesta používaná při hře goalball, možné je využít i u jiných pohybových her Zdroj: Autor

Obrázek 11. Goalballový míč Zdroj: Autor

Obrázek 12. Označující vesty pro nevidomého a jeho průvodce. Využití v mnohých sportovních disciplínách Zdroj: Autor

Obrázek 13. Trampolína s madly vhodná pro zrakově postižené Zdroj: Autor

Obrázek 14. Balanční podložka pro rozvoj stability, koordinace pohybů a odbourání svalového napětí Zdroj: Autor

Obrázek 15. Ozvučený volejbalový míč pomáhá zrakově postiženému sledovat pozici míče při míčových hrách Zdroj: Autor

Obrázek 16. Míč určený pro fotbal nevidomých. Je možné jej použít jako kompenzační pomůcku pro integrovaného žáka, kdy mu ozvučení balónu pomáhá s lokalizací míče Zdroj: Autor

Obrázek 17. Pálky pro hru show-down s ozvučeným míčkem Zdroj: Autor

Obrázek 18. Chránič na ruku používaný při hře show-down Zdroj: Autor

Obrázek 19. Crossový trenažér pro zvýšení kondiční vytrvalosti. Na trenažéru se přenáší váha z nohy na nohu jako u normální chůze, což je přínosem pro zrakově postižené Zdroj: Autor

Obrázek 20. Trenažér s pohyblivým pásem. Trénink chůze na něm může zrakově postižený realizovat bez zábrán, jelikož mu nehrozí nebezpečí nárazu do překážky Zdroj: Autor

Obrázek 21. Rotoped je vhodný ke kompenzaci jednostranného způsobu života a k zlepšení srdečně oběhového systému Zdroj: Autor

Obrázek 22. Gymnastický míč, vhodný pro rehabilitační cviky Zdroj: Autor

Obrázek 24. Měkký míč, do kterého je možné po rozřezání uložit rolničku a následně slepit. Vhodný pro pohybové hry s míčem Zdroj: Autor

Obrázek 23. Dětský boxovací pytel vhodný pro zlepšení držení těla a nácvik techniky úderu Zdroj: Autor

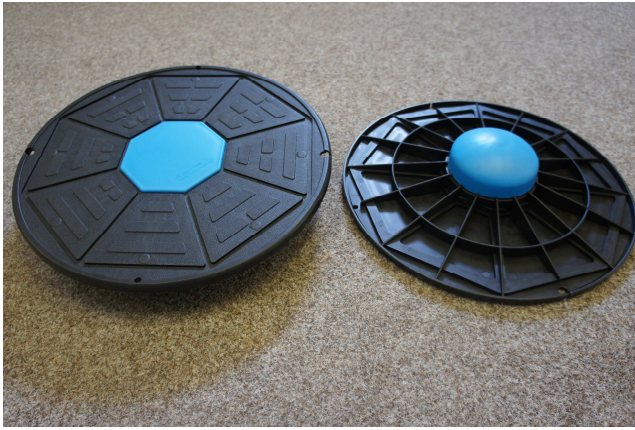
Obrázek 25. Házecí šipka, vhodná pro využití jako kompenzační pomůcka při tréninku hodů. Při správném odhodu vytvářejí zabudované píšťaly zvuk Zdroj: Autor

Obrázek 26. Vybrogym zlepšuje rovnováhu a koordinaci. Podporuje krevní oběh a funkci svalové soustavy Zdroj: Autor

Obrázek 27. Posilovač břišních svalů zvyšuje kondiční vytrvalost Zdroj: Autor

Obrázek 28. Balanční podložka podporuje rozvoj koordinace pohybů. Má kladný vliv na správné držení těla Zdroj: Autor

3.5 Sporty zrakově postižených

Atletika

Atletika je nejrozšířenější sportovní disciplínou, ve které se utkávají na mezinárodních závodech týmy z více než 70 zemí.

<http://www.ibsasport.org/sports/athletics/>

Soutěží se dle pravidel IAAF a IBSA. Běhá se na vzdálenosti od 60m po marathón. Nevidomý běhá s trasérem, který mu pomáhá při orientaci zvukovými signály, slovním doprovodem nebo krátkou smyčkou spojující jejich ruce. Slabozrací při běhu na dráze běhají v menším počtu podél zřetelně vyznačených čar. Skáče se do dálky i do výšky za asistence naváděče. Při vrhačských disciplínách je třeba nevidomého přivést do vrhačského sektoru a ukázat směr odhodu.

<http://www.sportnevidomych.cz/index.php?dir=sporty&spr=atletika>

Obrázek 29. Atletika- kategorie B1 Zdroj: Autor

Obrázek 30. Atletika- kategorie B1 Zdroj: Autor

Bowling

Bowling zrakově postižených se hraje pomocí naváděcího madla a prostřednictvím průvodců, kteří jsou povoleni pro skupinu B1 (úplná slepota). Žádné další fyzické úpravy stávajícího zařízení nejsou dovoleny. Při hře třídy B1 nesmí vidící průvodce koučovat, když je hráč na odhozu. Hráč však může dostat číslované lokace stojících a padlých kuželek a dále informaci, kterou dráhou se koule koulela. V době odhodu musí průvodce stát za hráčem. Hráči třídy B2 (praktická slepota) mohou také využívat naváděcího madla. Hráče všech kategorií musí doprovázet asistenti.

<http://www.sport-nevidomych.cz/>

Fotbal

Fotbal pro nevidomé a slabozraké vznikl na hřištích ve speciálních školách pro zrakově postižené. Nyní se z něj stal jeden z celosvětově nejoblíbenějších sportů pro lidi se zrakovým postižením. Hra vznikala v několika zemích současně, v každé se hrála podle svých zvyků. Mnoho zemí, mezi jinými třeba Španělsko, Brazílie, pořádalo národní mistrovství. Pak již netrvalo dlouho a začaly se hrát mezinárodně uznávaných a schválených pravidel přátelské zápasy mezi zeměmi. Fotbal pro nevidomé se připojil k IBSA v roce 1996, kdy bylo rozhodnuto o vzniku fotbalového podvýboru. <http://www.ibsasport.org/sports/football/>

Je to paralympijský sport, který hrají týmy se čtyřmi hráči v poli a brankářem. Míč je vybaven vnitřním zvukovým systémem, díky němuž je při pohybu slyšet. Zrak může používat pouze brankář, hráči v poli jsou nevidomí a pro zajištění rovných podmínek jsou povinni nosit neprůhledné klapky. Úkol brankáře je klasický, navíc musí verbálně navigovat spoluhráče. Musí jim sdělovat jasné, stručné a rychlé informace, které jsou důležité pro jejich celkovou orientaci ve hře. Brankáři v navigování pomáhají další dva pasivní účastníci hry, trenér a navigátor za brankou. „Pravidlo Voy“ je důležitý komunikační prvek, který ukládá hráči vyslovit zřetelně a včas slovo

„Voy“, kdykoliv se pohybuje směrem k míči. Jestliže hráč atakující míč neřekne slovo „Voy“, rozhodčí to potrestá odpískáním faulu.

<http://www.sport-nevidomych.cz/index.php?dir=sporty&spr=fotbal>

Goalball

Goalball vymysleli v roce 1946 Rakušan Hanz Lorenzen a Němec Sepp Reindle ve snaze pomoci s rehabilitací nevidomých válečných veteránů. Hra byla představena světu na Paralympijských hrách v Torontu v Kanadě a od té doby se hraje na každých těchto hrách. Co čtyři roky je pořádáno Mistrovství světa, které se poprvé konalo v Rakousku v roce 1978. Od této doby se popularita goalballu rozšířila a hraje se ve všech zemích, které jsou členy IBSA. <http://www.ibsasport.org/sports/goalball/> Goalball je hra, kterou hrají zejména nevidomí a zrakově postižení. Jedná se o jediný kolektivní sport zrakově postižených. Je to halový sport, který se hraje na hřištích s rozměry 9x18m. Přes celou kratší stranu je brána, ve které se 3 členné družstvo snaží zabránit vstřelení gólu. Vstřelení však není to správné slovo, jelikož se míč již z poloviny území střílejícího soupeře musí koulet po zemi. Míč je vybaven rolničkami, které při koulení zní a bránící družstvo může při správném vyhodnocení zvuku míče, míč chytit. Míč se chytá způsobem, kdy si bránící hráč lehne do dráhy míče a zastaví jej některou částí těla.

Obrázek 31. Goalball Zdroj: Autor

Běžecské lyžování

Jedná se o běh na lyžích zpravidla v dobré vodivé stopě. Nevidomého naviguje a v obtížných úsecích při sjíždění mu případně i jinak pomáhá průvodce- trasér. Pokud nevidomý projíždí slalomovou dráhu, děje se tak opět podle pokynů traséra.

<http://www.sport-nevidomych.cz>

Obrázek 32. Běžecké lyžování Zdroj: Autor

Obrázek 33. Běžecké lyžování- soustředění talentované zrakově postižené mládeže
Zdroj: Autor

Alpské lyžování

„Alpské (sjezdové) lyžování je jedna z vzácných příležitostí umožňující nevidomým se volně pohybovat rychlostí v čase a prostoru. Je to příležitost poznat a vnímat gravitační sílu, čímž dochází k prožití čirého nadšení z ovládnutí hmoty v pohybu, při vlastním fyzickém nastavení“. <http://www.ibsasport.org/sports/alpine-skiing/>

Zrakově postižení závodí v kategoriích B1(úplná slepota), B2(praktická slepota), B3(schopnost samostatné orientace a pohybu na speciálně upraveném a bezpečnostně zajištěném závodišti). Každý závodník má svého traséra, který jede před ním a navádí ho v trati. Trasér má na sobě připevněno signalizační zařízení pro navádění jezdce. Kategorie B1 má brýle začerněny tak, aby nemohli využít světlocit a používá se nejhlasilnější zařízení. Závodníci B1 jedou pouze po zvuku, kategorie B2 a B3 používají také zvukovou komunikaci nebo mohou mít i zabudované vysílačky v helmách. Závodníci B2, B3 se v trati řídí navíc zbytky zraku a pokyny traséra. Tato zvuková zařízení jsou sice cenově dosti nákladná, ale nahrazují závodníkovi zrak. Trasér je osoba, na kterou se závodník 100% spoléhá,

a které důvěřuje. Při jízdě ve vyšších rychlostech je nutná naprostá souhra, důvěra a spolehlivost. Tento vztah je třeba docela dlouho budovat. Pro závodníka je změna traséra vždy velmi těžká, mnohdy s následkem poklesu výkonnosti.

<http://www.sport-nevidomych.cz/index.php?dir=sporty&spr=lyzovani%20sjezdove>

Tandemová cyklistika

Cyklistika je svým cyklickým a vytrvalostním charakterem jednou z nejstarších a nejprospěšnějších pohybových aktivit. Při jízdě na tandemovém kole dochází ke spolupráci cyklisty zrakově postiženého a cyklisty bez zrakového postižení. Vpředu jede jako pilot „vodič“ cyklista bez zrakového postižení.

Nevidomí cyklisté kategorie B1 a cyklisté se zrakovým postižením kategorie B2 a B3 závodí společně a jsou rozděleni do dvou kategorií- muži a ženy. Cyklisté závodí na tandemových kolech, pilot je vidící. Cyklisti i piloti jsou povinni používat cyklistickou přilbu- muži červenou, ženy bílou. Rozlišujeme tyto disciplíny: Silniční závody, závody na dráze, horská tandemová cyklistika – crosscountry maratony.

<http://www.sport-nevidomych.cz>

Obrázek 34. Tandem pro život - Velká Chuchle Zdroj: Autor

Jóga

Lidé se zrakovým postižením mohou většinou vykonávat takřka všechny jógové techniky bez omezení. Výjimkou jsou například zrakově postižení s diagnózou odchlípení sítnice či glaukomu, kteří se musí vyvarovat cvičení, která zvyšují tlak v oku. Mezi techniky, které není vhodné zařazovat patří například obrácené pozice, polohy s nízkou položenou hlavou apod. Přístup jógy nabízí také možnost cvičení si pouze představovat, a i přesto se určité účinky na organismus dostaví. Dále je možné případně provést cvik nenásilně jen do té míry, kam je zrakově postižený schopen dostat se bez nepříjemných pocitů. Může se proto stát, že i tzv. „zakázané“ aktivity si zrakově postižený pomalu osvojí. Fyzická námaha pozitivně ovlivňuje

negativní vlivy postižení – rozvíjí nejen vytrvalost, houževnatost, ale formuje i osobnost, ovlivňuje sociální komunikaci, zabraňuje špatným návykům držení těla. Svůj význam má samozřejmě i duševní a duchovní rovina jógy (Vachulová, Vachule, 1987).

Lezení na stěně

Lezení je pohybová aktivita, při které se zapojují horní i dolní končetiny k překonávání překážek. Lezecký výcvik představuje podobný přínos pro zrakově postižené jako pro vidoucí. Vede ke zlepšení orientace v prostoru, zdokonalení rovnováhy, celkovému zesílení a zlepšení svalové koordinace. Má kladný vliv na psychiku, zvyšování sebedůvěry a zvyšování psychické odolnosti. Z těchto důvodů je možné doporučit kvalifikovaný lezecký výcvik jako vhodnou formu rozšiřování životní zkušenosti pro nevidomé. Kromě krytých horolezeckých stěn, či lezení ve volné přírodě se v poslední době nabízí také možnost lezení v tzv. lanových centrech (Vachulová, Vachule, 1987).

Showdown

Showdown hrají dva hráči. Hraje se na obdélníkovém stole, na jehož obou zadních stranách jsou brankové jamky a uprostřed je středová deska. Hraje se páčkami a míčkem, do kterého byly vloženy nerezové ocelové kuličky tak, aby byl míček slyšet. Cílem hry je odpálit míček po stole pod středovou deskou do soupeřovy branky, zatímco soupeř se tomu snaží zabránit. <http://www.sport-nevidomych.cz>

Obrázek 35. Show-down, Integrovaný turnaj Zdroj: Autor

Judo

Judo bylo nejprve používáno osobami se zrakovým postižením k rozvoji prostorové orientace, sebevědomí, sebedůvěry a nezávislosti, ale postupem času se rozvinulo na soutěžní úroveň. Cílem v judu je překonat a imobilizovat protivníka (Vachulová, Vachule, 1987).

Tandem snowboard (dále jen TSNB)

"Normální" snowboard je pro TSNB nevhodný, neboť by nezvládl sílu, kterou působí váha dvou lidí. Z tohoto důvodu byl vyvinut speciální snowboard, jehož konstrukce umožňuje dvojitě zatížení a je přizpůsoben pro montáž dvou vázání. Instruktor stojí jako první, žák jako druhý, přičemž jeho přední noha je mezi nohama instruktora. Žák zezadu objímá instruktora a nechává se vést jeho pohyby.

<http://www.tyflonet.cz/volnocasove-aktivity/sportovni-organizace>

Vzpírání

Soutěže se účastní soutěžící v kategoriích definovaných dle pohlaví, tělesné hmotnosti a věku. Soutěží mužů a žen se mohou účastnit soutěžící starší 14 let. Každý soutěžící má v jednotlivých disciplínách tři pokusy. Soutěží se v disciplínách: Dřep, Benchpres - tlak na lavici, Mrtvý tah. <http://www.sport-nevidomych.cz>

Vodní turistika

Pro plavení se jsou lepší raftové čluny, které jsou stabilnější než loď. Vidící informují nevidomé o povaze řeky, jak mají pádlovat atd. Nevidomý se samozřejmě aktivně podílí na plavbě. <http://www.tyflonet.cz/volnocasove-aktivity/sportovni-organizace>

Windsurfing

Pro orientaci má nevidomý k dispozici traséra, který jede na svém prkně, a pokud je potřeba hlásí změny nevidomému.

<http://www.tyflonet.cz/volnocasove-aktivity/sportovni-organizace>

Turistika

Slabozrací zpravidla zvládají orientaci i v náročnějším terénu samostatně, lidé se zbytky zraku a prakticky nevidomí jdou s průvodcem, který je informuje o povaze terénu, ale i okolním prostředí k získání ucelené představy o trase. Existují už i speciální turistické trasy pro nevidomé. Stezky nabízí sloupky s Braillovým písmem a informacemi pro vidící. Sloupky jsou v blízkosti rostlin nebo stromů, takže si nevidomý může exponát také osahat.

<http://www.tyflonet.cz/volnocasove-aktivity/sportovni-organizace>

Šachy

Pro hru používají zrakově postižení šachovnice s otvory, do kterých jsou zasouvány figury s kolíky. Černé figury jsou označené, aby nevidomý rozeznal jejich barvu. Při hře se tahy hlásí podle šachové notace. Pravidlo dotknuto - taženo se uplatňuje tak, že když je figura vyndána z otvoru, musí s ní být taženo.

<http://www.sport-nevidomych.cz>

Zvuková střelba

Střílí se z upravené pistole na ozvučený terč. Čím vyšší tón terč vydává, tím blíže středu je laserový paprsek z pistole.

<http://www.sport-nevidomych.cz>

Lukostřelba pro nevidomé

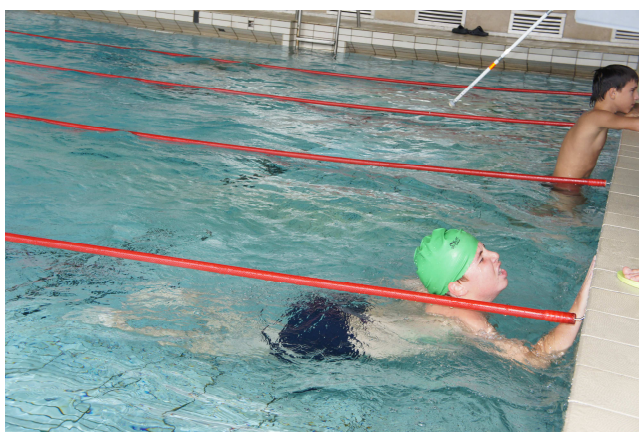
Střílí se ze standardního luku, pro míření se používá vidící navigátor. V ČR byla vyvinuta metoda, spojení luku a terče nylonovým vláknem, která umožní nevidomému samostatnou střelbu.

<http://www.sport-nevidomych.cz>

Plavání

Zabývá se výkonnostním plaváním, které obnáší svá specifika. V drahách plave méně plavců, než je tomu v klasickém plaveckém klubu, aby se zajistila maximální bezpečnost. Plavci, kteří chtějí závodit na národní a mezinárodní úrovni musí mít platnou klasifikaci. Startovat může každý závodník, který patří do kategorie B1, B2 nebo B3. Tapper je člověk, který je nápomocný nevidomému nebo těžce zrakově postiženému před blížícím se okrajem bazénu. Tapper ťukne plavce na hlavu v dohodnuté vzdálenosti a plavec provede obrátku. K signalizaci používá delší hůl zakončenou měkkým předmětem.

<http://www.sport-nevidomych.cz>

Obrázek 36. MČR v Plavání Opava Zdroj: Autor

4. CÍLE A ÚKOLY BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Hlavní cíl:

Analýza využití specifických kompenzačních pomůcek u žáků se zrakovým postižením ve výuce TV na základních školách.

Dílčí cíle:

- Získat poznatky a názory pedagogů na zapojování integrovaných zrakově postižených žáků na běžných základních školách do tělesné výchovy.
- Zjistit úroveň vzdělávání pedagogů v oblasti speciální pedagogiky - tyflopédie
- Získat informace o vybavení a využití kompenzačních pomůcek v hodinách tělesné výchovy.
- Zjistit, jak probíhá spolupráce s pracovníky poradenských pracovišť

Úkoly:

- Vybrat vzorek respondentů
- Formulovat otázky do ankety určené pro pedagogy zrakově postižených žáků.
- Konzultace s pracovníky Speciálně pedagogických center pedagogy a speciálních škol
- Prostřednictvím SPC oslovit pedagogy integrovaných žáků se zrakovým postižením.
- Vytvořit nabídku kompenzačních pomůcek

5. METODY

- Základem shromažďování dat je anketa, tedy písemná komunikace výzkumného pracovníka.
- Částečně strukturované rozhovory s pracovníky SPC a učiteli TV na školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, formou individuální i skupinovou
- Statistické a grafické zpracování výsledků.
- Analýza studované literatury.

5.1 ANKETA

V této bakalářské práci je použita anketa, která byla určena pedagogům základních škol. Ve spolupráci se SPC pro zrakově postižené v Opavě a v Olomouci byli osloveni pedagogové integrovaných zrakově postižených žáků z Moravskoslezského a Olomouckého kraje.

Anketa byla s průvodním dopisem rozeslána e-mailovou korespondencí ředitelům a učitelům 130 **základních škol**. Ankety se zúčastnilo 30 z nich. Jedna odpověď byla ze školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, která byla zřízena pro žáky s jiným zdravotním postižením, a zrakově postižený žák byl v rámci této školy integrován.

6. VÝSLEDKY A DISKUZE

6.1 ANALÝZA VÝSLEDKŮ ANKETY

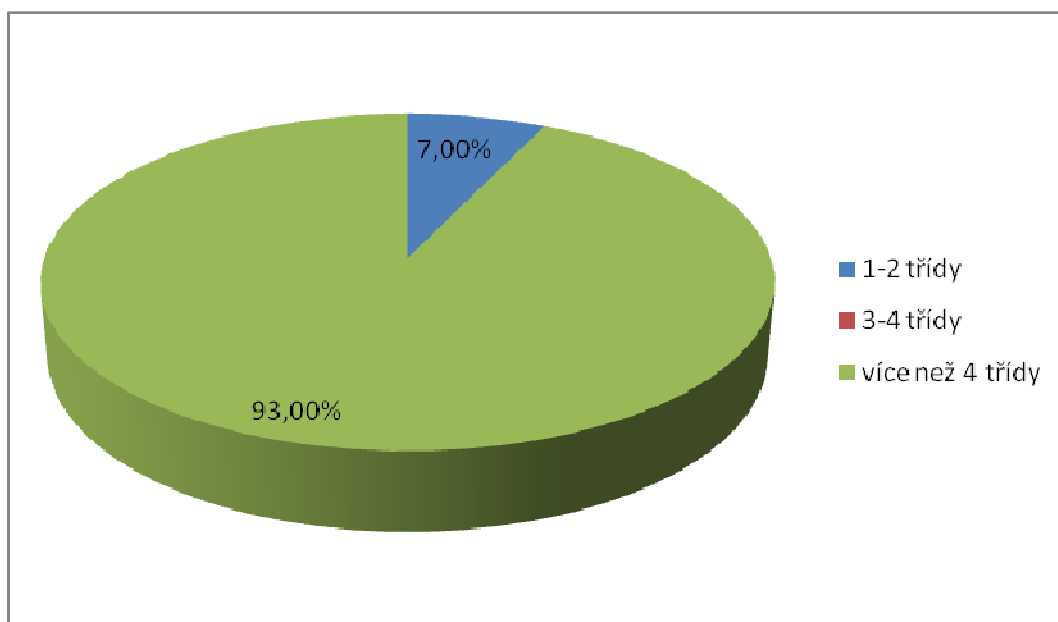
6.1.1 Výsledky první části ankety

První část dotazníku byla otázkami směřována na samotné pedagogy, na jejich vzdělávání v oblasti speciální pedagogiky, na jejich případné zkušenosti s prací se zrakově postiženými a na jejich připravenost a informovanost v této oblasti.

První otázka zněla, jaký je počet všech tříd na pracovišti pedagogů včetně třídy se zrakově postiženým žákem. 93% dotázaných pedagogů odpovědělo, že na škole mají více než 4 třídy a 7% pedagogů odpovědělo, že mají na škole 1-2 třídy. Z odpovědí vyplývá, že žáci se ZP bývají integrováni převážně na větších školách, které mají více než 4 třídy. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 1 a obrázek 37).

Tabulka 1. Počet tříd na pracovišti učitele celkem

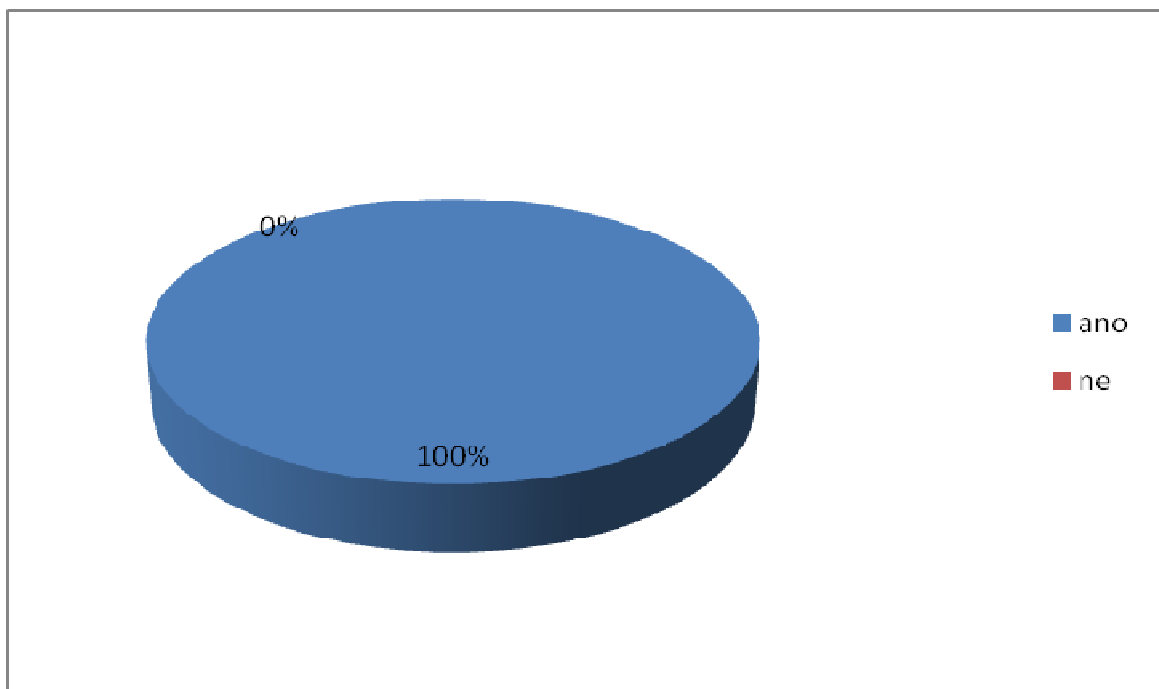
Počet tříd	1-2 třídy	3-4 třídy	Více než 4 třídy
Počet odpovědí	2	0	28

Obrázek 37. Počet tříd na pracovišti učitele celkem

2. Je ve třídě na pracovišti učitele alespoň jeden zrakově postižený žák?

100% dotázaných pedagogů vyučuje alespoň jednoho zrakově postiženého žáka. Odpovědi tedy korespondují s výběrem tazatelů. Tento názor doplňuje grafické zpracování (obrázek 38).

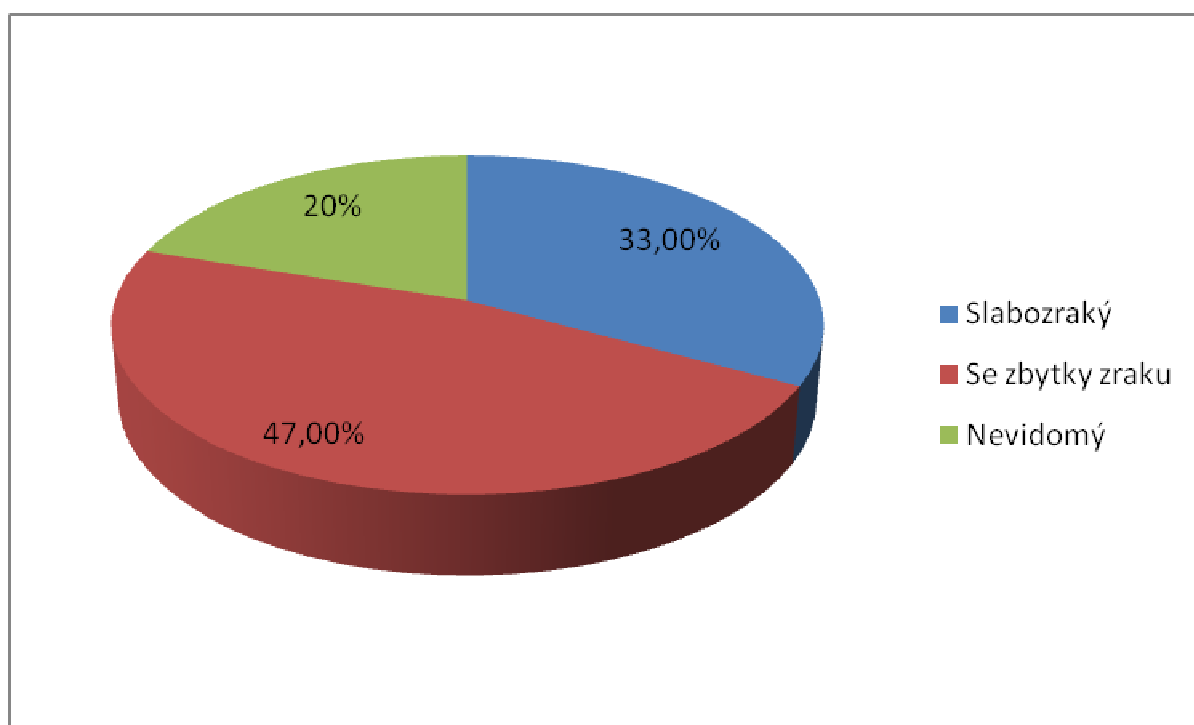
Obrázek 38. Alespoň jeden žák na pracovišti učitele

3. Jaké je zrakové postižení integrovaného žáka?

47% pedagogů vyučuje žáka se zbytky zraku, 33% pedagogů vyučuje žáka slabozrakého a 20% pedagogů vyučuje žáka nevidomého. Z výsledku odpovědí vyplývá, že nejvíce dotázaných pedagogů vyučuje žáka se zbytky zraku. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 2 a obrázek 39).

Tabulka 2. Druh zrakového postižení žáka

	Slabozraký žák	Žák se zbytky zraku	Nevidomý žák
Počet odpovědí	10	14	6

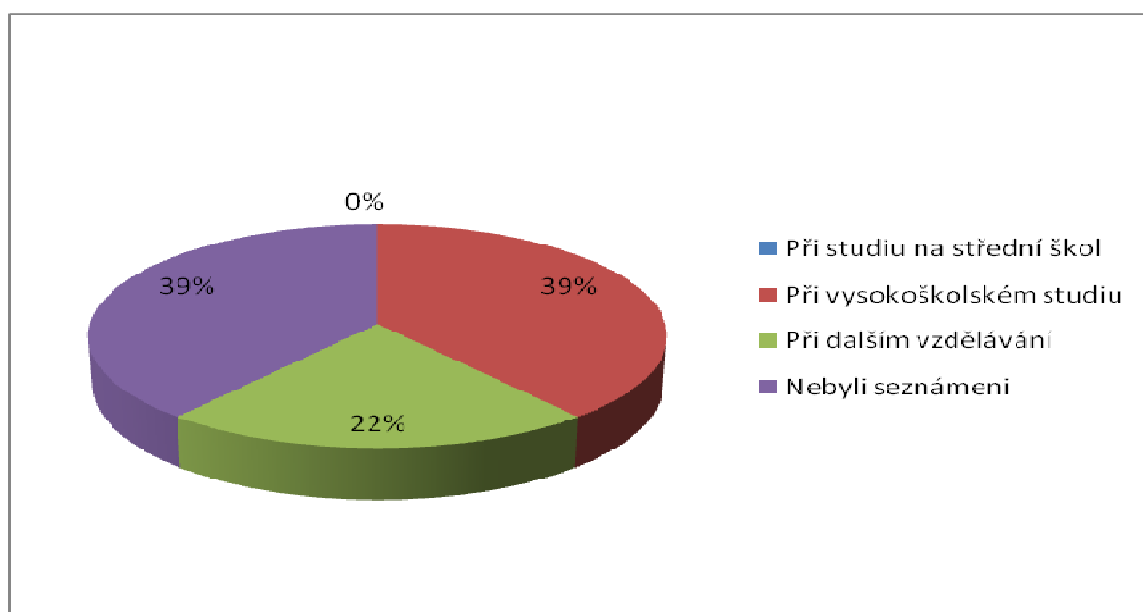
Obrázek 39. Druh zrakového postižení žáka

4. Jak byli pedagogové seznámeni se zásadami práce se zrakově postiženým žákem?

39% pedagogů bylo seznámeno se zásadami práce se zrakově postiženým žákem při studiu na vysoké škole a 22% pedagogů při dalším vzdělávání. Z 30 dotázaných odpovědělo 6 pedagogů současně na obě možnosti, tedy při studiu na vysoké škole i při dalším vzdělávání. Z výsledků odpovědí vyplývá, že 39% pedagogů nebylo se zásadami práce se ZP žákem seznámeno vůbec. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 3 a obrázek 40).

Tabulka 3. Seznámení se zásadami práce se zrakově postiženým žákem

	Při studiu na střední škole	Při studiu na vysoké škole	Při dalším vzdělávání	Nebyli seznámeni
Počet odpovědí	0	14	8	14

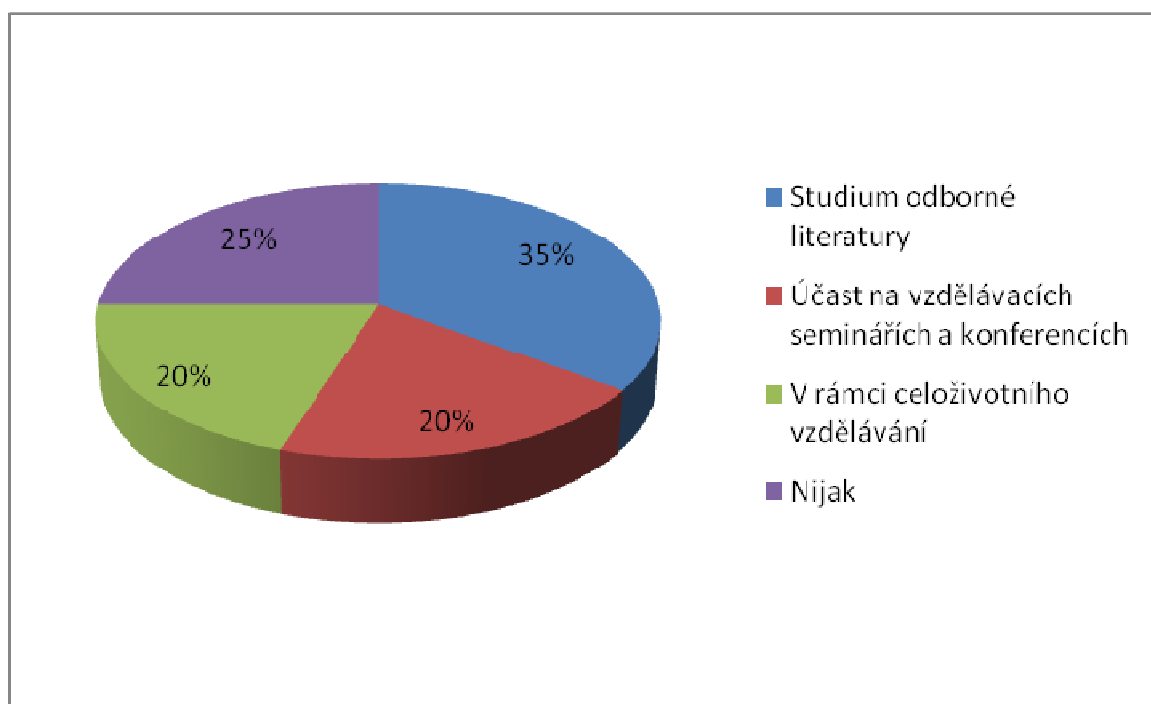
Obrázek 40. Seznámení se zásadami práce se zrakově postiženým žákem

5. Jak si pedagogové doplňují vzdělání v oblasti zrakového postižení?

35% pedagogů si doplňuje vzdělání studiem odborné literatury, 20% pedagogů účastí na vzdělávacích seminářích a 20% pedagogů v rámci celoživotního vzdělávání. 25% pedagogů si nedoplňuje vzdělání v oblasti zrakového postižení nijak. Z výsledků je patrné, že pedagogové dávají přednost studiu odborné literatury. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 4 a obrázek 41).

Tabulka 4. Způsob doplnění vzdělávání pedagogických pracovníků

	Studium odborné literatury	Účast na vzděl. seminářích	V rámci celoživotního vzdělávání.	Nedoplňuje nijak
Počet odpovědí	14	8	8	10

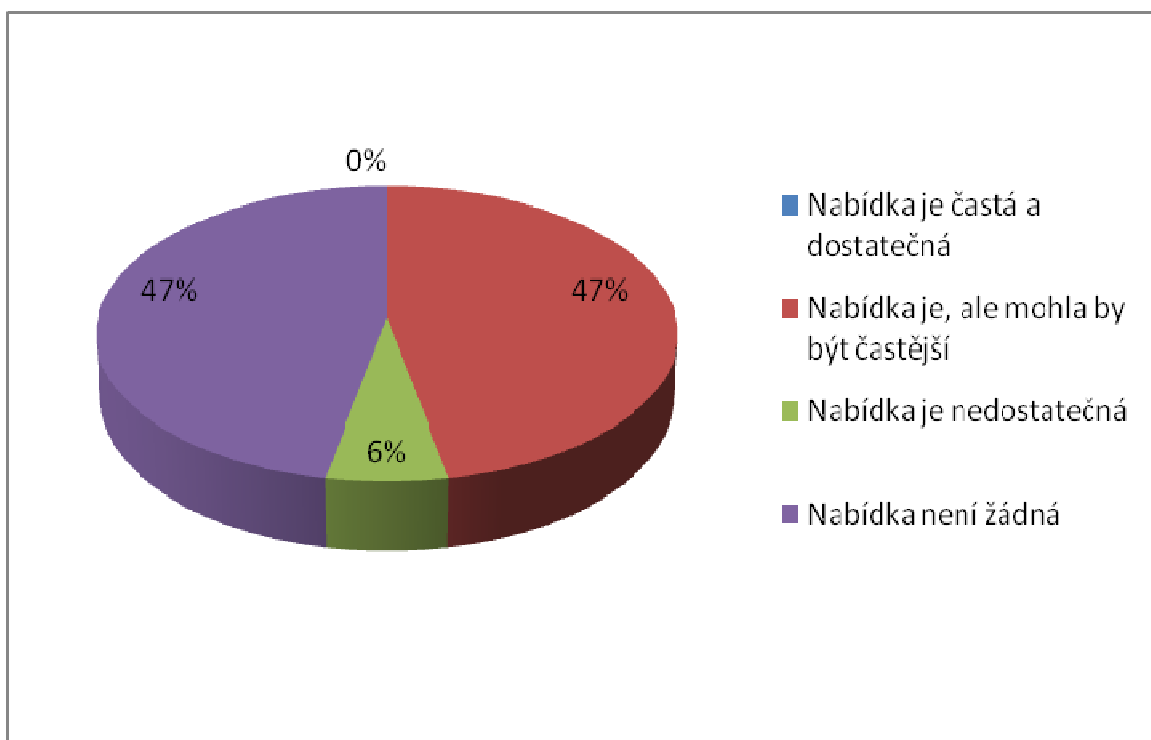
Obrázek 41. Způsob doplnění vzdělávání pedagogických pracovníků

6. Jak pedagogové hodnotí možnosti DVPP v oblasti tělesné výchovy?

47% pedagogů tvrdí, že nabídka dalšího vzdělávání v oblasti tělesné výchovy zrakově postižených je, ale mohla by být častější, 6% pedagogů hodnotí nabídku jako nedostatečnou a 47% pedagogů tvrdí, že nabídka není žádná. Výsledky odpovědí vypovídají, že pedagogové spíše postrádají potřebnou nabídku v oblasti dalšího vzdělávání v oblasti TV. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 5 a obrázek 42).

Tabulka 5. Možnost dalšího vzdělávání pedagogů v oblasti tělesné výchovy zrakově postižených

	Nabídka je častá a dostatečná	Nabídka je, ale mohla by být častější	Nabídka je nedostatečná	Nabídka není žádná
Počet odpovědí	0	14	2	14

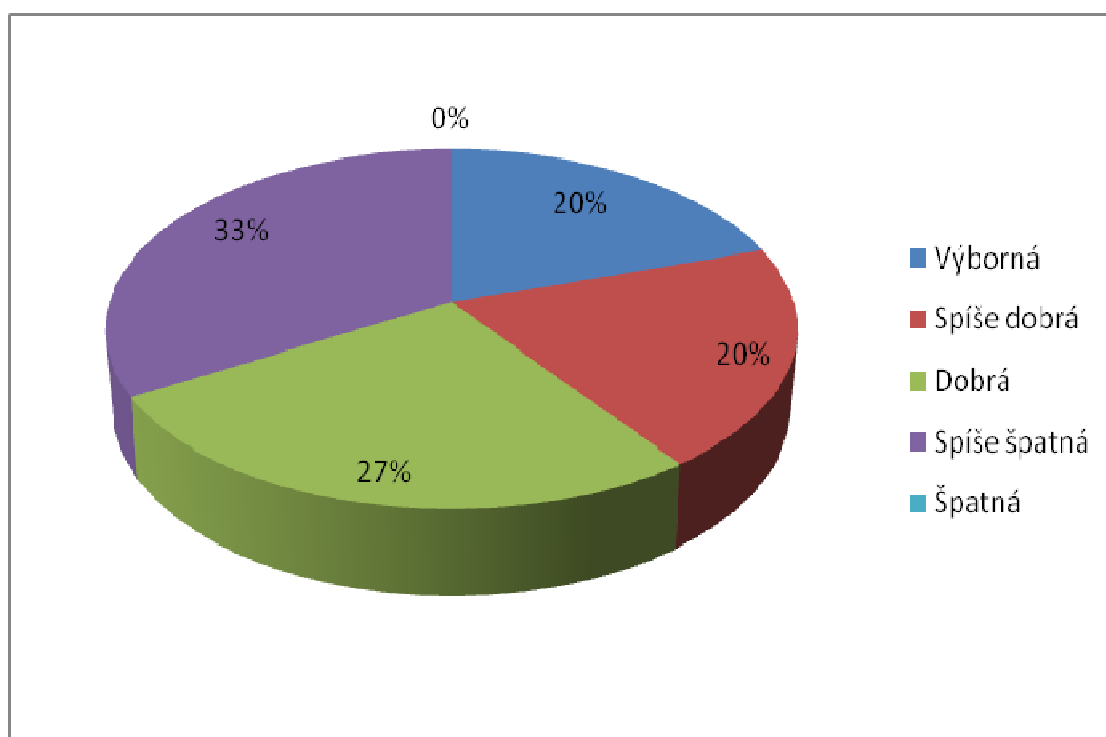
Obrázek 42. Možnost dalšího vzdělávání pedagogů v oblasti tělesné výchovy zrakově postižených

7. Jak hodnotí pedagogové svou připravenost na práci se zrakově postiženým žákem?

20% pedagogů je výborně připraveno na žáka se ZP, u 20% je připravenost spíše dobrá, 27% je připraveno dobře a 33% je připraveno spíše špatně. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 6 a obrázek 43).

Tabulka 6. Připravenost pedagogů na práci se zrakově postiženým žákem

	Výborná	Spíše dobrá	Dobrá	Spíše špatná	Špatná
Počet odpovědí	6	6	8	10	0

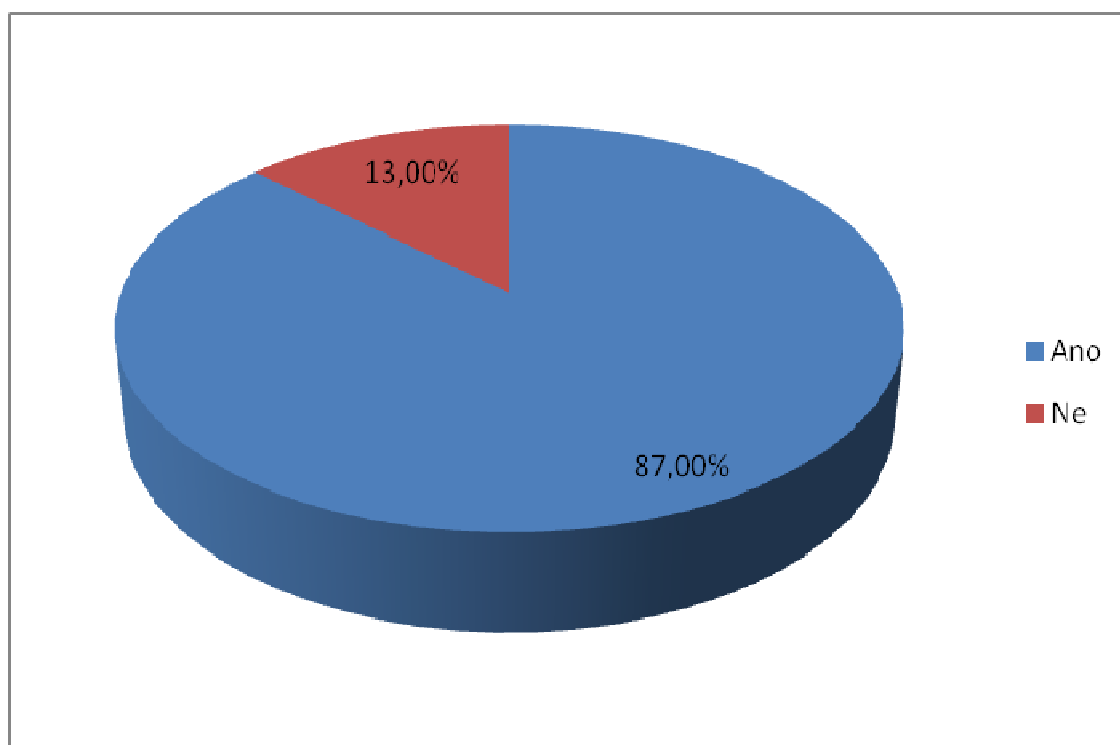
Obrázek 43. Připravenost pedagogů na práci se zrakově postiženým žákem

8. Spolupracují pedagogové s pedagogicko-psychologickou poradnou?

V odpovědích na tuto otázku bylo 87% odpovědí kladných a 13% záporných. Spolupráce pedagogů a školy s pedagogicko-psychologickou poradnou je ve většině případů na velmi dobré úrovni. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 7 a obrázek 44).

Tabulka 7. Pravidelnost spolupráce s pedagogicko - psychologickou poradnou

	Je pravidelná spolupráce s PPP	Není pravidelná spolupráce s PPP
Počet odpovědí	26	4

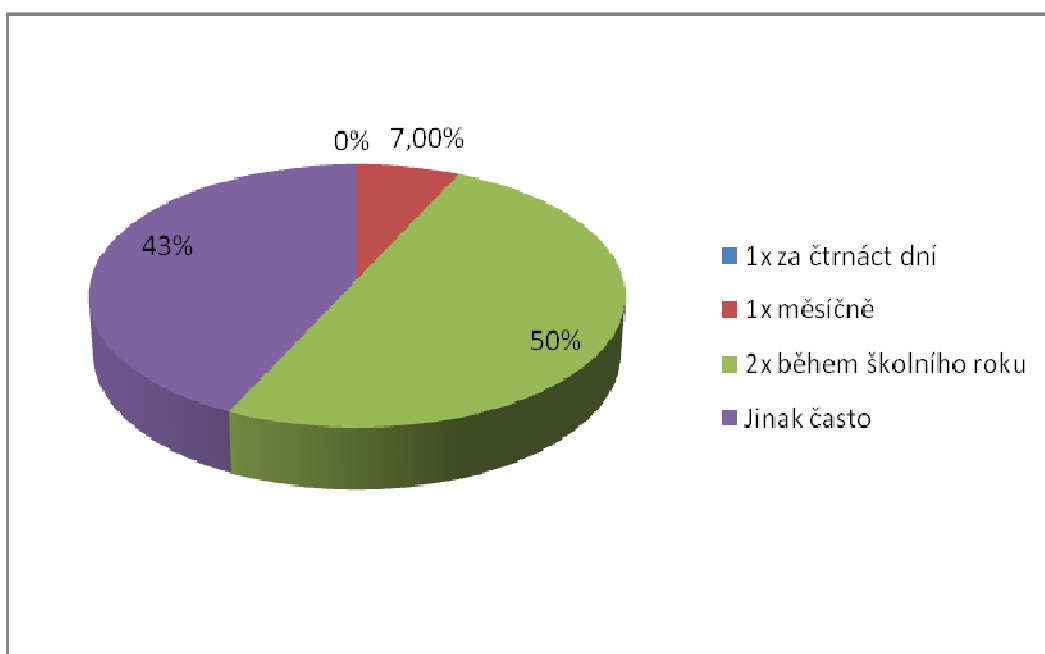
Obrázek 44. Pravidelnost spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou

9. Jak často probíhá spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou?

7% pedagogů uvádí spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou 1x měsíčně, 50% pedagogů 2x během školního roku a 43% pedagogů uvádí, že jinak často. Z odpovědí vyplývá, že spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou je velmi dobrá. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 8 a obrázek 45).

Tabulka 8. Četnost spolupráce s pedagogicko - psychologickou poradnou.

	1x za čtrnáct dní	1x měsíčně	2x během školního roku	Jinak často
Počet odpovědí	0	2	15	13

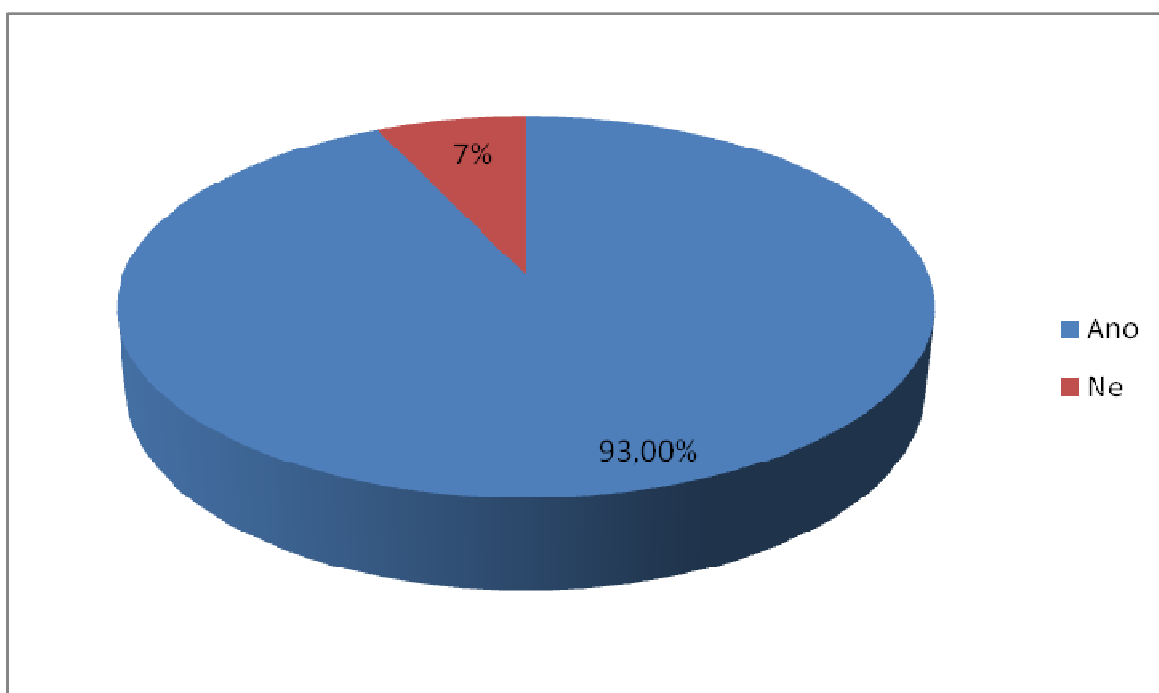
Obrázek 45. Četnost spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou

10. Spolupracují pedagogové se speciálně pedagogickým centrem pro zrakově postižené pravidelně?

Pedagogové v 93% odpověděli, že spolupracují se speciálně pedagogickým centrem pro zrakově postižené pravidelně. V 7% pravidelně se speciálně pedagogickým centrem pro zrakově postižené SPC nespolupracují. Tyto odpovědi je možné vyhodnotit jako velmi pravidelnou spolupráci se speciálně pedagogickým centrem pro zrakově postižené. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 9 a obrázek 46).

Tabulka 9. Pravidelnost spolupráce se speciálně pedagogickým centrem pro zrakově postižené

	Pravidelná spolupráce se SPC	Nepravidelná spolupráce se SPC
Počet odpovědí	28	2

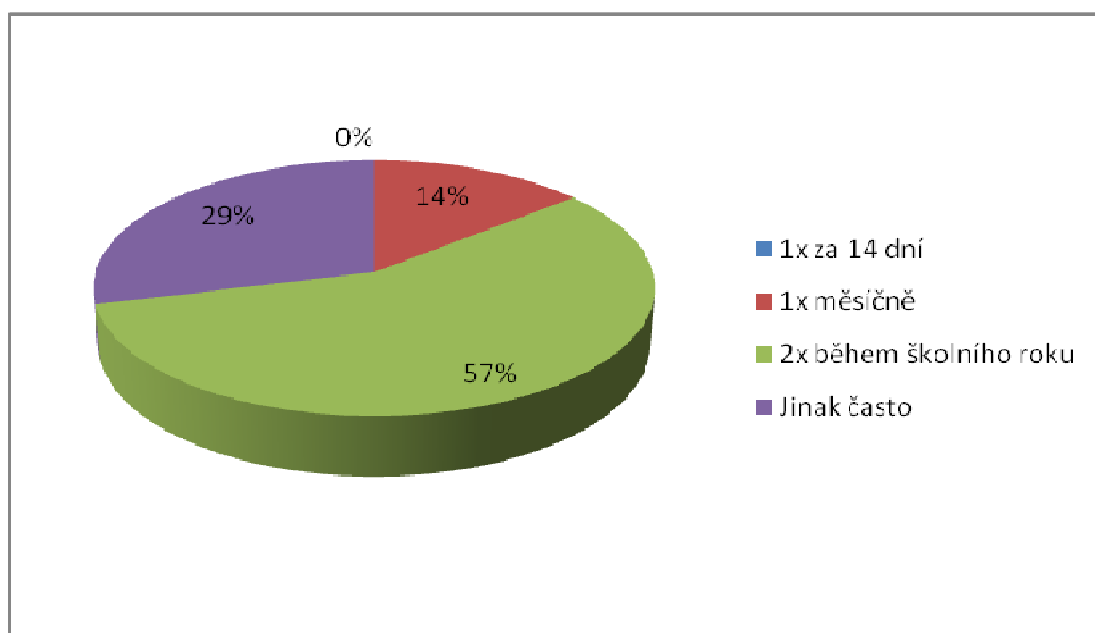
Obrázek 46. Pravidelnost spolupráce se speciálně pedagogickým centrem pro zrakově postižené

11. Jak často probíhá spolupráce s SPC?

Se speciálně pedagogickým centrem pro zrakově postižené spolupracuje 14% pedagogů 1x měsíčně, 57% 2x během školního roku a 29% pedagogů uvádí jinak často. 2 pedagogové na otázku neodpověděli. V odpovědích jinak často bylo ještě upřesnění: 1x ročně 2 pedagogové, dle potřeby 4 pedagogové a průběžně 2 pedagogové. Z výsledků odpovědí se dá konstatovat vcelku dobrá spolupráce. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 10 a obrázek 47).

Tabulka 10. Četnost spolupráce se speciálně pedagogickým centrem pro zrakově postižené

	1x za čtrnáct dní	1x měsíčně	2x během školního roku	Jinak často
Počet odpovědí	0	4	16	8

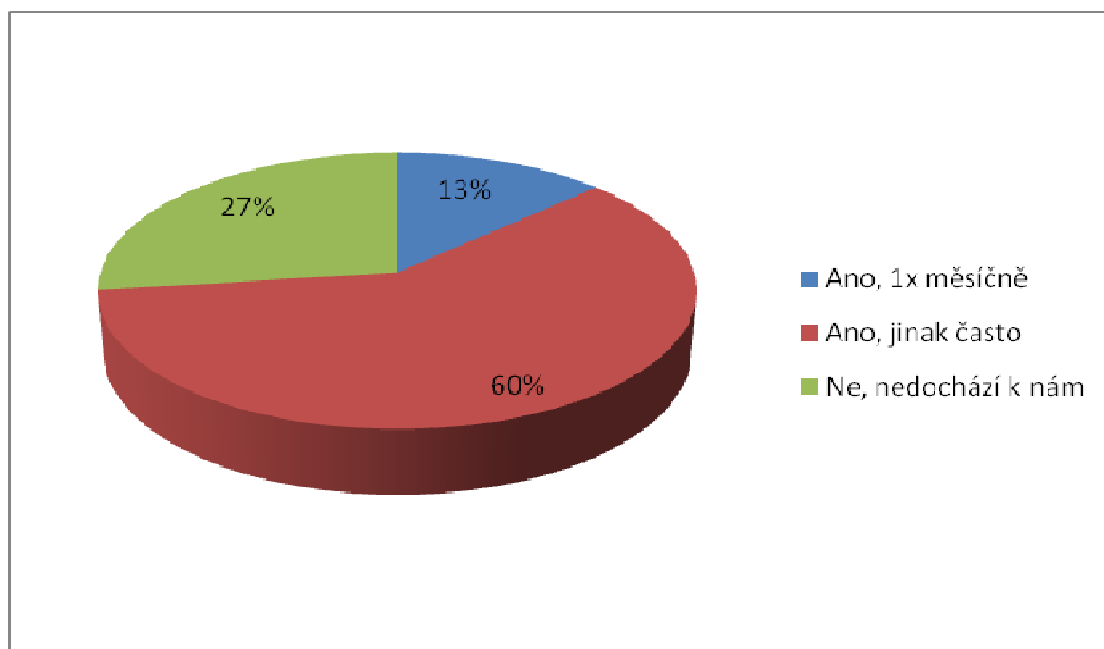
Obrázek 47. Četnost spolupráce se speciálně pedagogickým centrem pro zrakově postižené

12. Dochází na pracoviště speciální pedagog SPC?

13% učitelů odpovědělo, že k nim speciální pedagog speciálně pedagogického centra dochází 1x měsíčně, 60% učitelů uvádí jinak často a 27% pedagogů uvedlo, že k nim speciální pedagog speciálně pedagogického centra pro zrakově postižené nedochází. Z výsledků odpovědí vyplývá, že docházka pedagogů speciálně pedagogického centra pro zrakově postižené za integrovaným žákem by se měla zlepšit. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 11 a obrázek 48).

Tabulka 11. Docházka speciálního pedagoga speciálně pedagogického centra pro zrakově postižené do školy

	Ano, 1x měsíčně	Ano, jinak často	Ne, nedochází k nám
Počet odpovědí	4	18	8

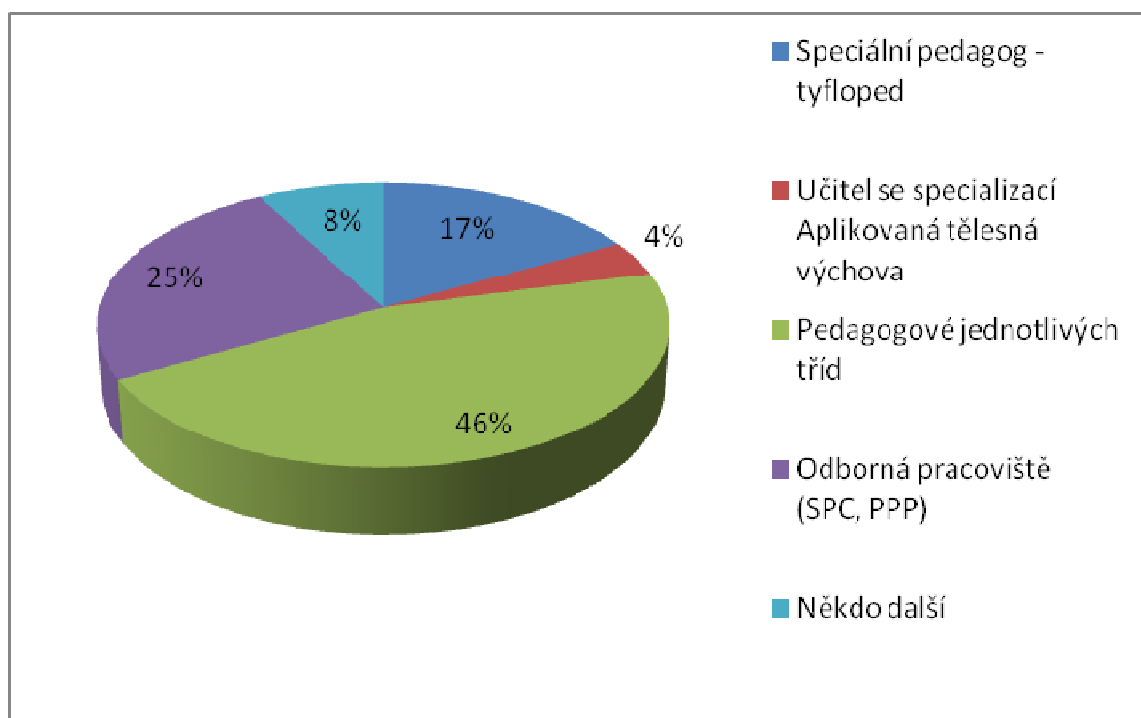
Obrázek 48. Docházka speciálního pedagoga speciálně pedagogického centra pro zrakově postižené do školy

13. Kdo se podílí na práci se zrakově postiženým žákem?

Na práci se zrakově postiženým žákem se podílí ve 46% pedagogové školy, ve 25% odborná pracoviště (SPC,PPP), v 17% je to speciální pedagog – tyflopéd, v 8% bylo uvedeno někdo další – většinou asistent pedagoga a v 4% se podílí učitel se specializací Aplikovaná tělesná výchova. K této otázce odpověděli pedagogové ve více možnostech a z výsledků vyplývá, že nejvíce se na práci se zrakově postiženým žákem podílí pedagogové školy. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 12 a obrázek 49).

Tabulka 12. Podíl na práci se zrakově postiženým žákem

	Speciální pedagog-tyflopéd	Učitel se specializací ATV	Pedagogové jednotlivých tříd	Odborná pracoviště	Někdo další
Počet odpovědí	8	2	22	12	4

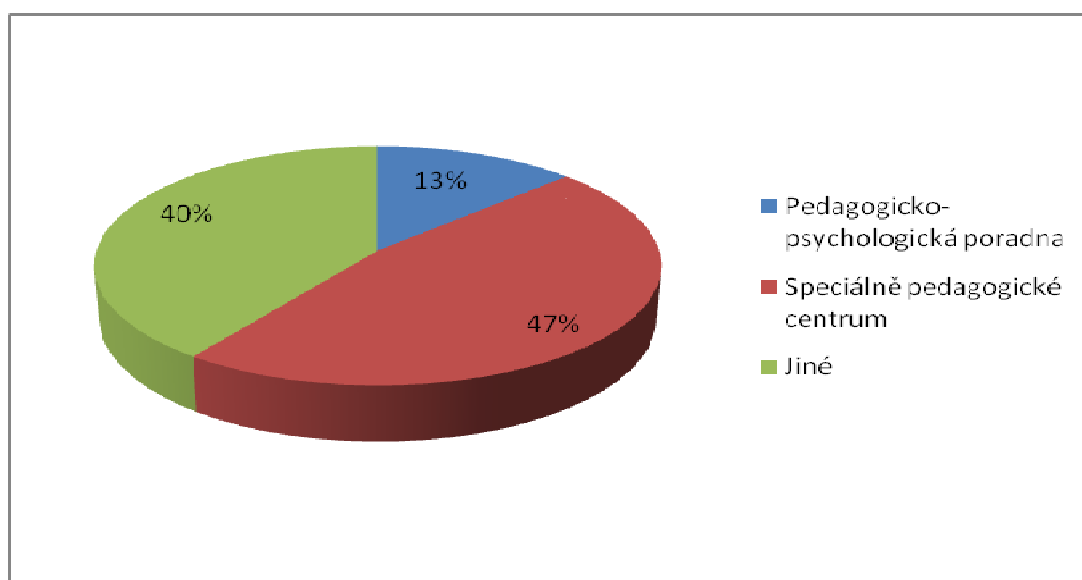
Obrázek 49. Podíl na práci se zrakově postiženým žákem

14. Kdo oslovil školu v otázce integrace zrakově postiženého žáka?

Škola byla oslovena ve 47% speciálně pedagogickým centrem pro zrakově postižené, pak ve 13% pedagogicko-psychologickou poradnou a ve 40% byla škola oslovena jiným zdrojem. Z výsledků vyplývá, že z 60% bývá škola oslovena poradenskými pracovišti. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 13 a obrázek 50).

Tabulka 13. Podnět k integrování zrakově postiženého žáka

	PPP	SPC pro ZP	Jiné
Počet odpovědí	4	14	12

Obrázek 50. Podnět k integrování zrakově postiženého žáka

Dá se konstatovat, že se zásadami práce jsou pedagogové seznámeni převážně již při studiu na vysoké škole a částečně využívají nabídku DVPP (dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků), která je ale spíše nedostačující. Informace a potřebné rady či metodické vedení získávají pedagogové u poradenských pracovišť. Návštěvy speciálních pedagogů SPC pro ZP do škol za integrováním zrakově postiženým žákem by měly být častější. Pouze na dvou školách byl v odpovědích uveden učitel se specializací Aplikovaná tělesná výchova. Téměř polovina pedagogů pracuje s žákem se zbytky zraku, třetina s žákem slabozrakým a ostatní vyučují žáka nevidomého. Z výzkumu také vyplynulo, že žáci se zrakovým postižením jsou zařazeni ve školách, které mají větší počet tříd. Výsledky první části ankety ukazují na určité nedostatky v připravenosti pedagogů, postrádají potřebnou

nabídku v oblasti vzdělávání a také oblast spolupráce se SPC neodpovídá jejich potřebám. Ve třetině odpovědí zaznělo, že speciální pedagog SPC do školy za zrakově postiženým žákem nedochází vůbec. Pedagogové na běžných základních školách jsou jistě zkušenými pedagogy, ale nemají tolik povědomí a znalostí o specifikách a metodách, které jsou pro správnou edukaci v hodinách tělesné výchovy vhodné a nezbytné. Podmínky pro integraci zrakově postižených se však stále zlepšují.

6.1.2 Výsledky druhé části ankety

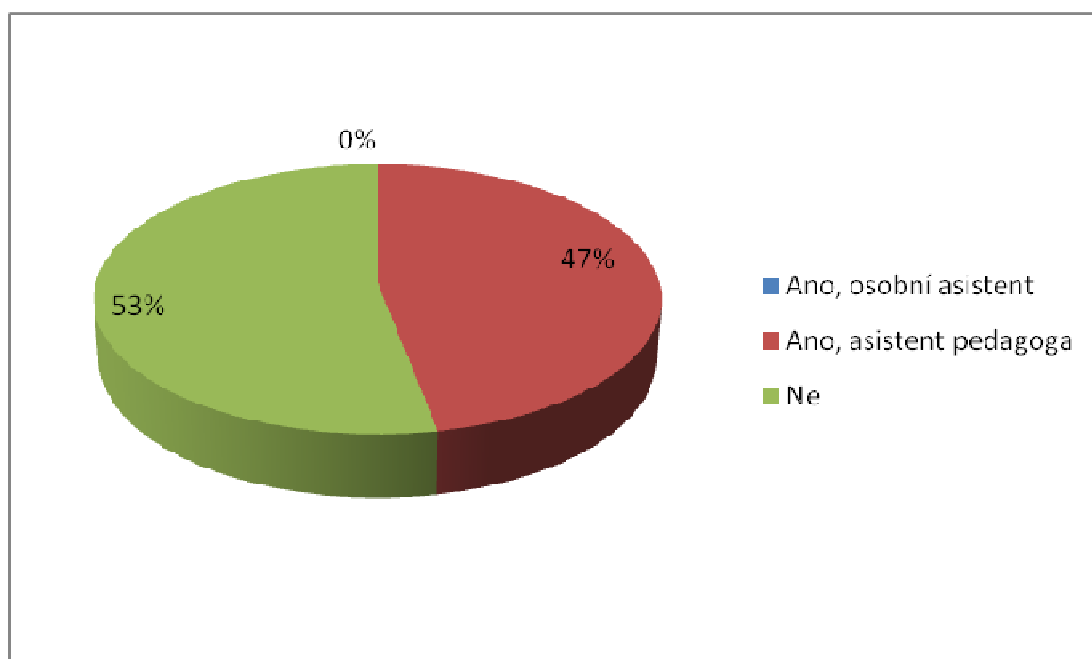
V této druhé části se otázky zaměřují na integrovaného zrakově postiženého žáka a na péči, jaká je mu věnována na **škole a v oblasti tělesné výchovy**.

15. Má zrakově postižený žák možnost využívat asistence a jaké?

Z výsledku odpovědí vyplývá, že u 47% žáků se zrakovým postižením je přítomen asistent pedagoga a u 50% žáků zrakově postižených není žádná asistence. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 14 a obrázek 51).

Tabulka 14. Přítomnost asistenta ve třídě se zrakově postiženým žákem

	Ano, osobní asistent	Ano, asistent pedagoga	Ne
Počet odpovědí	0	14	16

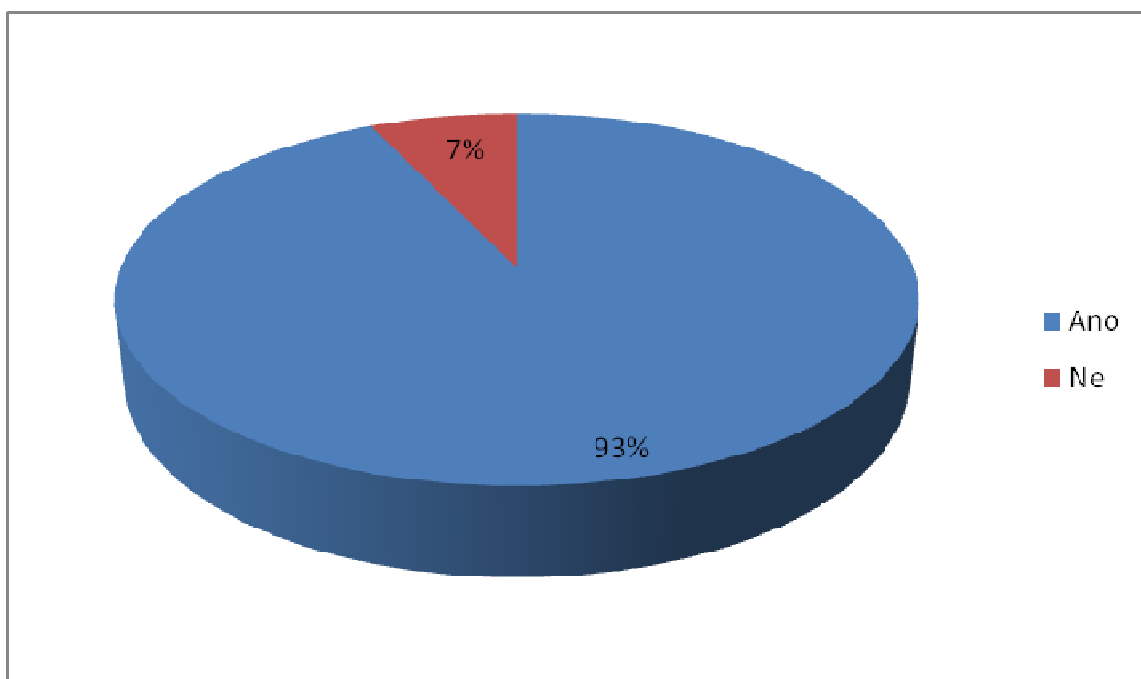
Obrázek 51. Přítomnost asistenta ve třídě se zrakově postiženým žákem

16. Tato otázka zjišťuje možnost využívání kompenzačních pomůcek

96% pedagogů uvádí, že využívají kompenzační pomůcky u zrakově postiženého žáka a 7% pedagogů nevyužívá kompenzační pomůcky u zrakově postiženého žáka. V této otázce se jedná o kompenzační pomůcky bez specifikace pro tělesnou výchovu. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 15 a obrázek 52).

Tabulka 15. Možnost využití speciální kompenzační pomůcky zrakově postiženým žákem

	Ano	Ne
Počet odpovědí	28	2

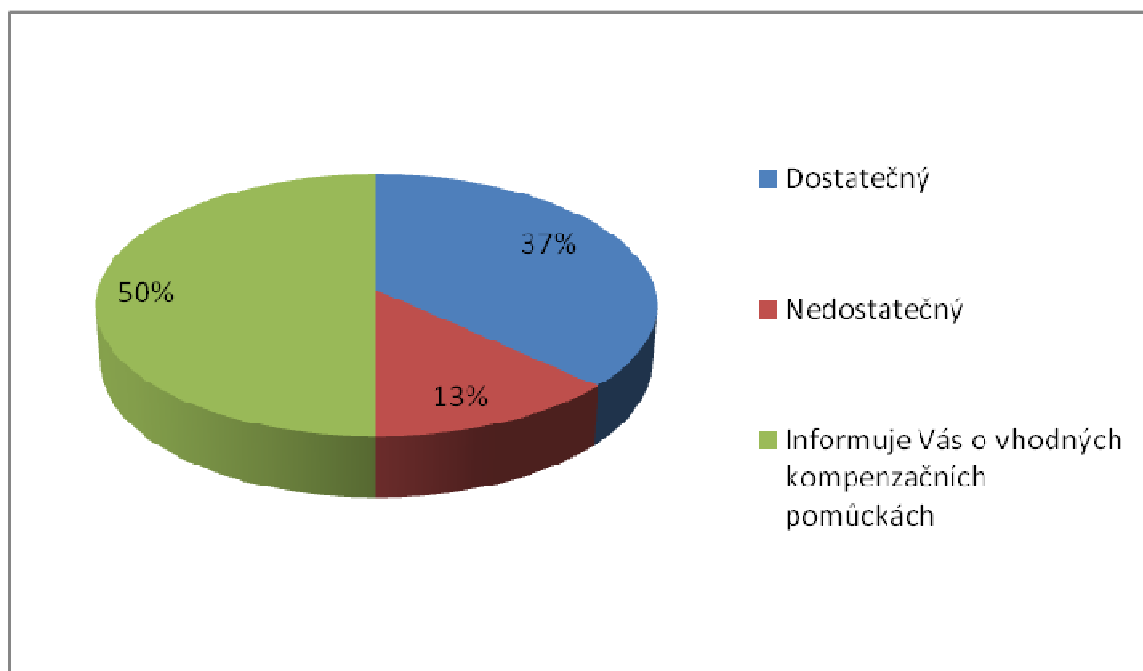
Obrázek 52. Možnost využití speciální kompenzační pomůcky zrakově postiženým žákem

17. Jak zajišťuje speciálně pedagogické centrum pro zrakově postižené kompenzační pomůcky škole?

50% pedagogů uvádí, že úroveň servisu speciálně pedagogického centra spočívá v informovanosti o vhodných kompenzačních pomůckách, 37% hodnotí úroveň servisu jako dostatečnou a 13% hodnotí úroveň servisu speciálně pedagogického centra SPC jako nedostatečnou. Z výsledku vyplývá, že 87% pedagogů hodnotí zajišťování kompenzačních pomůcek jako dobré. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 16 a obrázek 53).

Tabulka 16. Úroveň servisu speciálně pedagogického centra v oblasti kompenzačních pomůcek

	Dostatečný	Nedostatečný	Informuje o vhodných KP
Počet odpovědí	11	4	15

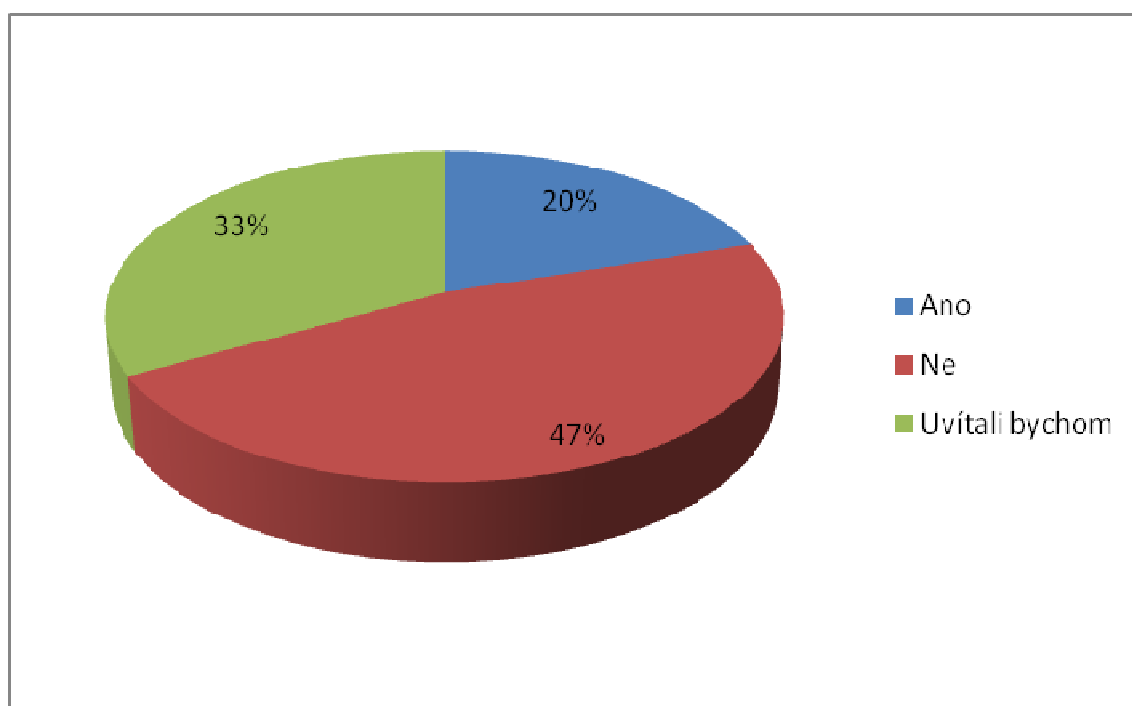
Obrázek 53. Úroveň servisu speciálně pedagogického centra v oblasti kompenzačních pomůcek

18. Tato otázka se týká možnosti zapůjčování kompenzačních pomůcek do TV.

20% pedagogů uvádí, že má možnost vypůjčení kompenzačních pomůcek do tělesné výchovy, 47% pedagogů nemá tuto možnost a 33% pedagogů by možnost vypůjčení kompenzačních pomůcek do TV uvítalo. Z tohoto vyplývá, že ke zlepšení podmínek pro zapojení zrakově postižených žáků do tělesné výchovy by přispěla možnost větší nabídky a povědomí pedagogů o možnostech vypůjčení kompenzačních pomůcek. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 17 a obrázek 54).

Tabulka 17. Možnost vypůjčení kompenzačních pomůcek do tělesné výchovy

	Ano	Ne	Uvítali bychom
Počet odpovědí	6	14	10

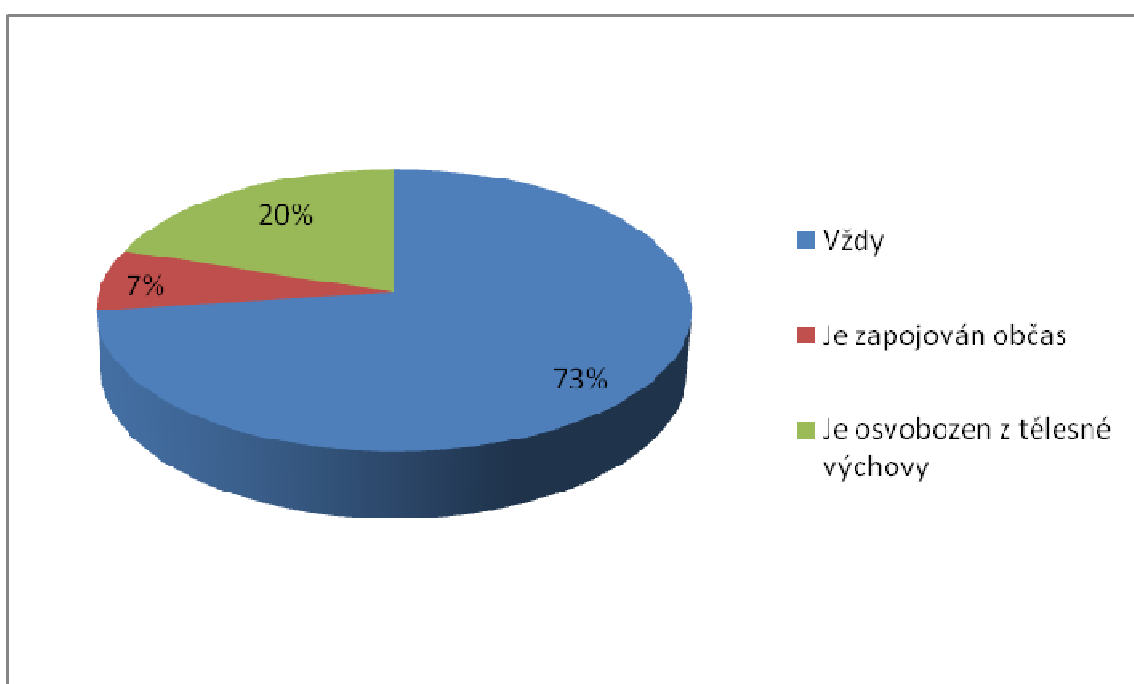
Obrázek 54. Možnost vypůjčení kompenzačních pomůcek do tělesné výchovy

19. Jak je zrakově postižený žák zapojován do TV?

73% žáků je vždy zapojováno do tělesné výchovy, 7% žáků je zapojováno občas a 20% pedagogů uvádí, že žák se zrakovým postižením je z tělesné výchovy osvobozován. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 18 a obrázek 55).

Tabulka 18. Zapojení zrakově postiženého žáka do tělesné výchovy

	Vždy	Je zapojován občas	Je osvobozen z TV
Počet odpovědí	22	2	6

Obrázek 55. Zapojení zrakově postiženého žáka do tělesné výchovy

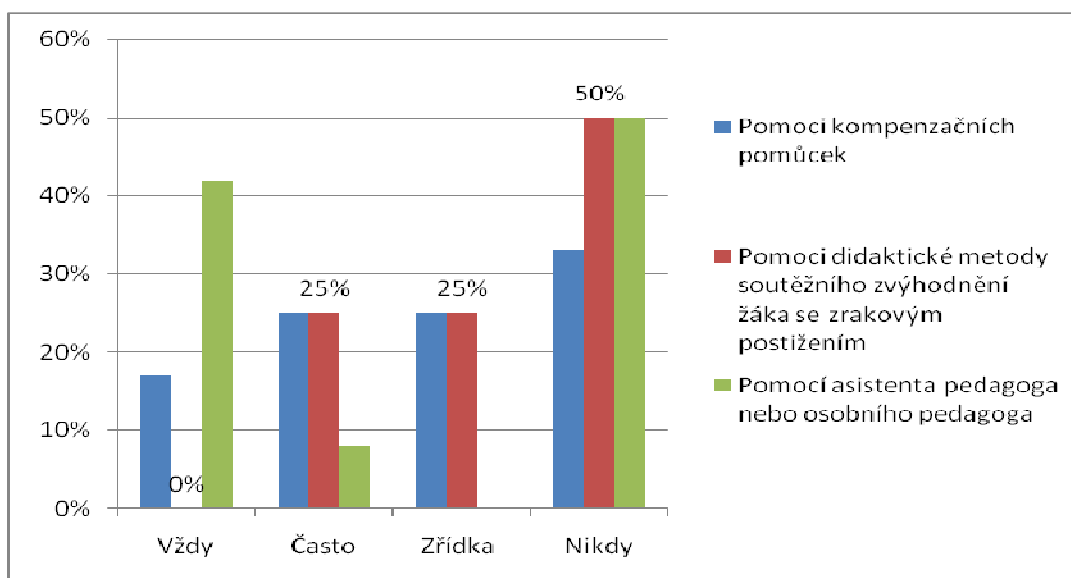
20. Způsob zařazování žáka se ZP do hodin TV.

ZP žák je do hodin TV zařazován pomocí kompenzačních pomůcek v 17.% vždy, ve 25% často, ve 25% zřídka, ve 33% nikdy.

ZP žák je do hodin TV zařazován pomocí didaktické metody soutěžního zvýhodnění žáka se ZP z 25% často, z 25% zřídka a 50% nikdy. ZP žák je do hodin TV zařazován pomocí asistenta pedagoga ve 42% vždy, 8% často a v 50% není zařazován nikdy. U odpovědí je potěšitelné, že zrakově postižený žák je ve většině případů do hodin tělesné výchovy zapojován (viz odpovědi na otázku 19.). Do hodin tělesné výchovy za účasti asistenta pedagoga je zrakově postižený žák zapojován vždy. Pomocí kompenzačních pomůcek a didaktické metody soutěžního zvýhodňování je zrakově postižený žák zapojován v menší míře. Kladem je, že pedagogové o těchto možnostech vědí. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 19 a obrázek 56).

Tabulka 19. Zařazení zrakově postiženého žáka do hodin tělesné výchovy

	Vždy	Často	Zřídka	Nikdy
Pomocí kompenzačních pomůcek	4	6	6	8
Pomocí didaktické metody soutěžního zvýhodňování	0	6	6	12
Pomocí asistenta pedagoga nebo osobního asistenta	10	2	0	12

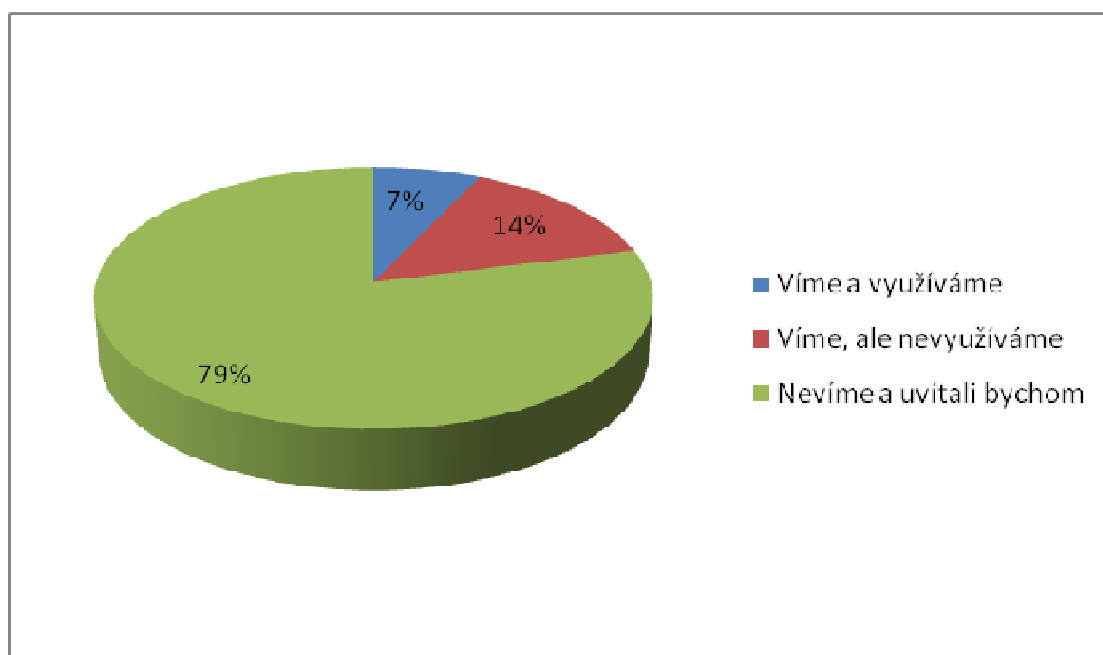
Obrázek 56. Zařazení zrakově postiženého žáka do hodin tělesné výchovy

21. Jaké je povědomí učitelů možnosti využít půjčovnu sportovních kompenzačních pomůcek prostřednictvím Centra APA v Olomouci?

7% dotázaných o možnosti využívání pomůcek prostřednictvím APA FTK UP v Olomouci ví a využívá, 14% ví, ale nevyužívá. 79% pedagogů neví a nevyužívá. 2 dotázaní pedagogové na tuto otázku neodpověděli. Toto potvrzuje nízké povědomí pedagogů o možnosti využívání půjčovny Centra APA, přestože toto by mohlo být dobrým řešením v oblasti tělesné výchovy zrakově postižených žáků. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 20 a obrázek 57).

Tabulka 20. Možnost využití půjčovny Centra APA

	Víme a využíváme	Víme a nevyužíváme	Nevíme a uvítali bychom
Počet odpovědí	2	4	22

Obrázek 57. Možnost využití půjčovny Centra APA

22. Jaké didaktické metody a formy jsou využívány v rámci hodin TV?

Metodu individuálního přístupu (asistent pedagoga) využívá v hodinách TV 38% pedagogů.

Didaktickou metodu soutěžního zvýhodnění ZP žáka využívají 4% dotázaných.

Metodu využití zvukových signálů využívá 19% pedagogů.

Metodu využití sportovně kompenzačních pomůcek využívá 8% pedagogů učitelů.

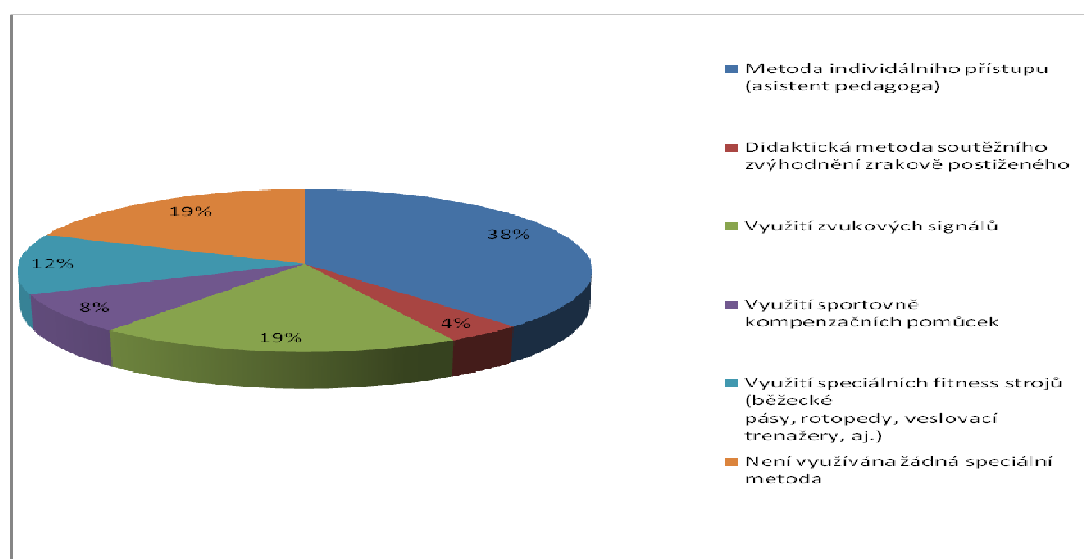
Metodu využití speciálních fitness strojů využívá 12% pedagogů.

Žádnou metodu v rámci hodin tělesné výchovy nevyužívá 19% pedagogů.

Výsledky odpovědí potvrzují opět využití zapojení asistenta pedagoga, což je sice dobré v tom, že žák je zapojován v těchto případech vždy, ale nasvědčuje to tomu, že je zapojován segregovaně, tudíž nemůže se svými spolužáky sdílet společné prožitky. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 21 a obrázek 58).

Tabulka 21. Využívání didaktických metod a forem v rámci hodin tělesné výchovy

	Metoda indiv. přístupu	Didak.metoda soutěžního zvýhodňování ZP	Využití zvukových signálů	Využití sportovně kompenzačních pomůcek	Využití speciálních fitness strojů	Žádná metoda
Počet odpovědí	20	2	10	4	6	10

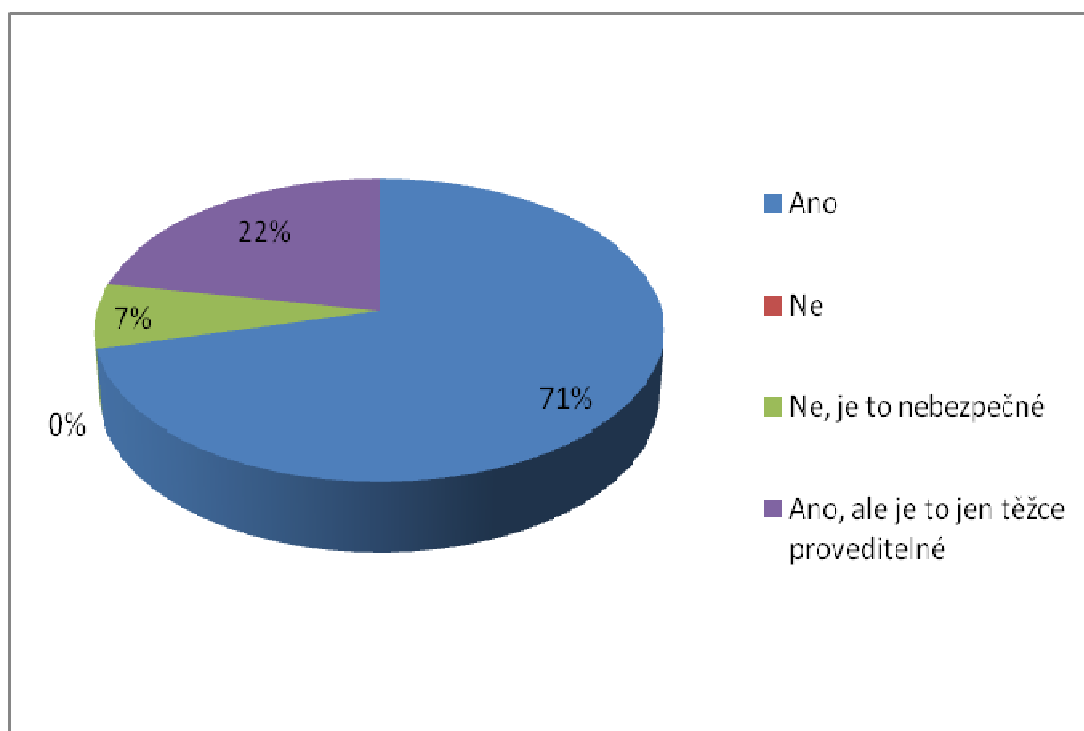
Obrázek 58. Využívání didaktických metod a forem v rámci hodin tělesné výchovy

23. Názor pedagogů na vhodnost zapojování zrakově postiženého žáka do hodin tělesné výchovy

71% pedagogů se vyjádřilo kladně o vhodnosti zapojení zrakově postižených žáků do tělesné výchovy, 22% také kladně, ale s poznámkou, že je to nebezpečné. 7% pedagogů si myslí, že by zrakově postižený žák neměl být zapojován do tělesné výchovy, protože je to nebezpečné. Ani jeden z dotázaných se nevyjádřil, že vůbec ne. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 22 a obrázek 59).

Tabulka 22. Vhodnost zapojování zrakově postiženého žáka do hodin tělesné výchovy.

	Ano	Ne	Ne, je to nebezpečné	Ano, ale je to jen těžce proveditelné
Počet odpovědí	20	0	2	6

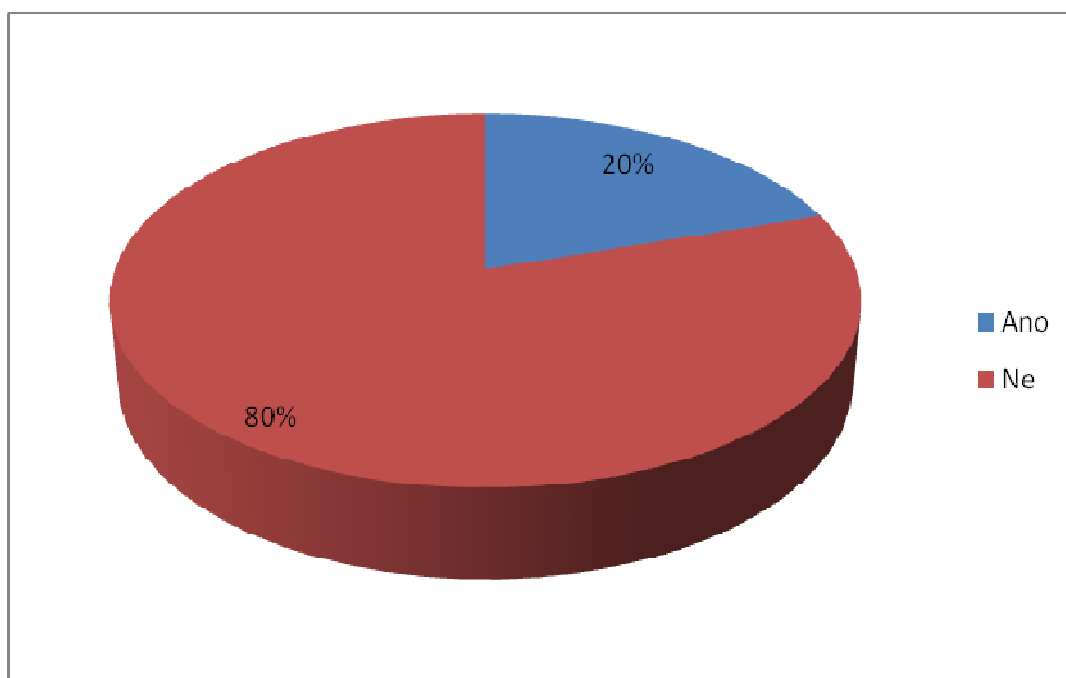
Obrázek 59. Vhodnost zapojování zrakově postiženého žáka do hodin tělesné výchovy

24. Jsou poskytovány mimoškolní sportovní aktivity pro zrakově postiženého žáka.

80% pedagogů neposkytuje zrakově postiženým žákům mimoškolní aktivity v rámci školy a 20% tyto aktivity žákům ZP poskytuje. V upřesnění u kladných odpovědí bylo uváděno plavání, dvojkolo, posilovací stroje, letní tábor, lyžařský výcvik. Výsledky odpovědí graficky znázorňuje (tabulka 23 a obrázek 60).

Tabulka 23. Nabídka mimoškolních sportovních aktivit pro zrakově postižené žáky

	Ano	Ne
Počet odpovědí	6	24

Obrázek 60. Nabídka mimoškolních sportovních aktivit pro zrakově postižené žáky

Druhá část otázek v anketě je zaměřena na zrakově postiženého žáka v hodinách tělesné výchovy. Z otázek vyplynulo, že více než polovina z dotazovaných pedagogů zařazuje zrakově postižené žáky do hodin tělesné výchovy vždy, ale 20% zrakově postižených žáků je z hodin tělesné výchovy osvobozováno. Vzhledem k tomu, že v otázce přítomnosti asistenta pedagoga u zrakově postiženého žáka byla jeho účast v 50% potvrzena, znamená to, že žák je do hodin tělesné výchovy zapojován tam, kde je přítomen asistent pedagoga. S tímto výsledkem koresponduje i otázka, zda je vhodné zrakově postiženého žáka zapojovat do tělesné výchovy, kdy většina pedagogů je přesvědčena, že ano. Kompenzační pomůcky bez specifikace pro tělesnou výchovu využívají pedagogové u všech

zrakově postižených dětí. Speciálně pedagogické centrum jim částečně tyto kompenzační pomůcky poskytuje, nebo jim poskytuje informační servis. V otázce zapůjčování kompenzačních pomůcek se specifikací pro tělesnou výchovu bylo v odpovědích negativní stanovisko. O možnosti využívat půjčovnu sportovních kompenzačních pomůcek prostřednictvím APA FTK UP v Olomouci vědělo pouze 7% pedagogů.

Nejsnadnější zařazení zrakově postiženého žáka do hodin tělesné výchovy je pomocí asistenta pedagoga, pak pomocí kompenzačních pomůcek a pomocí didaktické metody soutěžního zvýhodnění žáka se zrakovým postižením. Pomocí kompenzačních pomůcek a didaktické metody soutěžního zvýhodňování zapojuje žáka se zrakovým postižením čtvrtina dotázaných. Pedagogové nejvíce využívají metodu zvukových signálů a metodu využívání speciálních fitness strojů (běžecké pásy, ortopedy, veslovací trenažéry, apod.) do 20%. Shrnutím tohoto provedeného výzkumu se dá konstatovat, že pedagogové upřednostňují do hodin tělesné výchovy k zrakově postiženému žákovi účast asistenta pedagoga. Kompenzační pomůcky i speciální metody by ve většině pedagogové určitě využívali, ale mají o nich malé povědomí. Ke zlepšení podmínek pro tělesnou výchovu a pohybové činnosti zrakově postižených by určitě na každé škole přispěla přítomnost učitele se specializací Aplikovaná tělesná výchova.

6.2 Výsledky rozhovorů s pracovníky SPC pro zrakově postižené

Jednou z metod mé bakalářské práce byly i konzultace s pracovníky Speciálně pedagogických center pro zrakově postižené. Pracovníci SPC poskytují dostatek informací a rad pedagogům hlavně v oblasti kompenzačních pomůcek, týkajících se kompenzace poškozeného zrakového vnímání, sloužících především k výuce psaní a čtení. V oblasti poskytování informací o metodách a kompenzačních pomůčkách k tělesné výchově a pohybovým aktivitám zrakově postižených se pracovníci SPC stále vzdělávají a mimo jiné využívají Evropského sociálního fondu ČR a projektu „Centra integrované podpory v MSK a podpora vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami“. V SPC v Opavě zpracovávají metodické manuály, např. „Metodika tělesné výchovy zrakově postižených žáků - pro asistenty pedagoga“, „Lokomoce zrakově postižených“ (instruktážní DVD), zúčastňují se vzdělávacích akcí k rozvoji pohybových schopností zrakově postižených. Dalším signálem, že si důležitost pohybových činností u zrakově postižených žáků uvědomují, je skutečnost, že oslovují i žáky se zrakovým postižením na školách běžného typu a zařazují je do speciálních sportovních disciplín pro zrakově postižené.

6.3 Výsledky rozhovorů s pedagogy škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

Dotazníkovou metodou jsem neoslovil pedagogy škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, jelikož na škole tohoto typu pracuji a mohu ze svých zkušeností vyhodnotit podmínky vzdělávání dětí se zrakovým postižením na naší škole a vím, jaké mají pedagogové těchto žáků kvalifikační předpoklady. Jak je patrné z teoretické části, tak základní škola pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami zajišťuje zrakově postiženému žákovi veškerý servis týkající se vzdělávacích podmínek, což je snížený počet žáků ve třídě, specializace ve vzdělání pedagogů a jejich odborná připravenost, zajištění kompenzačních pomůcek, metod a individuálního přístupu ke každému žákovi. Škola, na které pracuji, navíc věnuje zvýšenou pozornost pohybové aktivitě zrakově postižených žáků. Umožňuje jim účast na celorepublikových sportovních akcích, kterých se také pravidelně účastním. Získávám tak kontakt s pedagogy tělesné výchovy i v jiných městech a krajích a z důvodu tohoto výzkumu jsem si postupně ověřoval, že i na ostatních školách pro žáky zrakově postižené je tělesná výchova zrakově postižených na velmi dobré úrovni.

7. ZÁVĚR

Vzdělávání žáků se zrakovým postižením bude i nadále probíhat formou „integrace“, tj. zařazením zrakově postiženého žáka do základní školy běžného typu, tak formou „segregovanou“ ve školách samostatně zřízených pro žáky se zrakovým postižením. Obě vzdělávací instituce mají své přednosti a nedostatky. Vždy budou existovat děti, které úspěšně zvládnou integraci do běžné školy a děti, pro které zůstane nejvhodnější výuka ve škole speciální. Z pohledu mé bakalářské práce a s ohledem na potřeby zrakově postižených žáků, by oba typy škol měly věnovat, co největší pozornost pohybovým aktivitám žáků i přes jejich změněné podmínky z důvodu zrakového postižení. Důležitou úlohu zde musí plnit speciálně pedagogická centra pro zrakově postižené.

V bakalářské práci je hlavní téma zaměřeno na využívání kompenzačních pomůcek v hodinách tělesné výchovy na základní škole. Práce se skládá z části teoretické a části praktické. Teoretická část zahrnuje klasifikaci zrakového postižení, možnosti vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami z pohledu stávající legislativy, tělesnou výchovou jako vzdělávacím oborem. V této části jsem popsal i specifika, která při vzdělávání zrakově postižených žáků je nutné znát a promítat do tělesné výchovy i dalších pohybových či sportovních aktivit. Vytvořil jsem přehled kompenzačních pomůcek, metod, sportovních a pohybových aktivit, které je možné využívat při vzdělávání v oblasti tělesné výchovy zrakově postižených žáků. V druhé části se zabývám samotným výzkumem a jeho výsledky. Cílem bylo analyzovat využití specifických kompenzačních pomůcek u žáků se zrakovým postižením ve výuce TV na základních školách. K tomuto zjištění jsem použil metodu ankety, která byla určena pedagogům základních škol na školách v Moravskoslezském a Olomouckém kraji, u nichž byl integrován zrakově postižený žák. Jeho výsledky by se daly shrnout takto: pedagogové zapojují integrované zrakově postižené žáky do hodin tělesné výchovy hlavně prostřednictvím asistenta pedagoga. Jejich názor na zapojení do tělesné výchovy je spíše kladný ovšem s obavami o proveditelnosti. Pokud by pedagogové byli lépe informováni o sportovně kompenzačních pomůckách, například prostřednictvím dalšího vzdělávání, výsledky podobných anket by v budoucnu mohli být jiné.

Závěrem bych chtěl říct, že cílem moderní společnosti by mělo být hledání možností ke zlepšení kvality života všech lidí včetně zdravotně postižených. Tato bakalářská práce dokládá, že právě pohybové aktivity mohou být jednou z

možností, která obohatí život zrakově postiženým a pomůže jim najít své místo mezi zdravými vrstevníky.

8. SOUHRN

Hlavním cílem této práce bylo analyzovat využití specifických kompenzačních pomůcek v hodinách tělesné výchovy u žáků se zrakovým postižením na základních školách. Bakalářská práce vyjmenovává základní zrakové vady a vliv zrakového postižení na vývoj osobnosti, popisuje výchovu a vzdělávání žáků se zrakovým postižením, zabývá se pojmem integrace a specifik tělesné výchovy zrakově postižených na základní škole. Byl vytvořen náhled na spektrum kompenzačních pomůcek, metod, pohybových a sportovních aktivit pro zrakově postižené. Byl proveden výzkum, který proběhl metodou ankety mezi pedagogy v Moravskoslezském a Olomouckém kraji.

V rámci provedeného výzkumu lze konstatovat, že kompenzační pomůcky v hodinách tělesné výchovy jsou využívány hlavně ve školách samostatně zřízených pro žáky se zrakovým postižením. Ve školách běžného typu jsou pedagogové o možnostech využívání kompenzačních pomůcek málo informováni.

9. SUMMARY

The main goal of this work was to analyse the use of specific compensatory aids for visually impaired students applied in physical training lessons at elementary schools. The bachelor thesis lists the basic eye disorders and their influence on the individual's development, describes raising and education of the visually handicapped students, and deals with the integration and specifications of the physical training of the visually impaired at elementary schools. It includes an overview of a spectrum of the compensatory aids, methods, and physical and sports activities of the visually impaired. A research was executed using a questionnaire survey in Moravian-Silesian and Olomouc regions.

According to the survey, the compensatory aids used in physical training lessons are utilized mainly at schools specifically established for visually impaired students. Teachers at regular schools are insufficiently informed about the use of the compensatory aids.

10. REFERENČNÍ SEZNAM

- Hamadová, P., Květoňová, L., Nováková, Z. (2007). *Oftalmopedie*: Brno.
- Květoňová, Švecová, L. (2000). *Oftalmopedie* (2nd ed.). Brno. Paido.
- Ludíková, L. (2007). *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Keblová, A. (2001). *Zrakově postižené dítě*. Praha: Septima.
- Květoňová, Švecová, L. (1998). *Oftalmopedie*. Brno: Paido.
- Ludíková, L. (1988). *Tyflopedie 1*. Olomouc: Univerzita Palackého .
- Škutová, D. (2008). *Sexuální výchova dětí se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Keblová, A. (1998). *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. Praha: Septima.
- Keblová, A., Lindáková, L., Novák, I. (2000). *Náprava poruch binokulárního vidění*. Praha: Septima.
- Divišová, G. Et al. (1990). *Strabismus*. Praha: Avicenum.
- Požár, L. et al. (1984). *Patopsychológia postihnutého dieťaťa*. Bratislava: UK.
- Havlík, R., Kořa, J. (2002). *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál.
- Sovák, M. (1986). *Nárys speciální pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Langmeier, J. Krejčířová, D., (1998). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada

Zákon č. 561/2004 Sb., předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání § 16, Jucovičová, Praha 2006).

Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Block, M. (2000). *A Teacher's Guide to Including Students with Disabilities in General Physical Education*. Maryland: Paul H. Brooks Publishing Co.

Ješina, O., Kudláček, M. (2009). *Modifikace pohybových aktivit pro participaci dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením v integrované školní tělesné výchově*. Speciální pedagogika.

Sovák, M., et al. (2000). *Defektologický slovník*. Jinočany: H&H.

Geist, B. (2000). *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Vodnář.

Pipeková, J. (1998). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 1.vyd. Brno: Paido.

Ludíková, L. (2007). *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Janečka, Z. (2004). *Úvod do motorické kompetence jinak zrakově disponovaných dětí mládeže v období prepubescence a pubescence*. Olomouc. Disertační práce.

Belšan, P. (2011). *Metodická příručka v rámci projektu investice do zdraví*. Praha.

Internetové zdroje:

<http://www.sport-nevidomych.cz/>

<http://www.ibsasport.org>

<http://www.tyflonet.cz/volnocasove-aktivity/sportovni-organizace>

PŘÍLOHA 1

Vážená paní / Vážený pane,
rád bych Vás požádal o pomoc při svém výzkumném projektu na [Fakultě tělesné kultury University Palackého v Olomouci](#) , který se zabývá podporou zrakově postiženého žáka. Byl bych moc rád, kdybyste věnovali několik minut tomuto jednoduchému dotazníku. Všechna data jsou anonymní a nebudou nijak zneužita. Budou využita pouze pro účely výzkumného záměru v mé bakalářské práci .

Mnohokrát děkuji, Vít Paterek

I. V první části vyplňte, prosím, informace o Vás samotných a o Vašem pracovišti. (Vybranou odpověď dopište, či zvýrazněte tučně).

1. Jaký je počet tříd na Vašem pracovišti?

1 – 2 třídy

3 - 4 třídy

Více než 4 třídy

2. Je na Vašem pracovišti v současné době alespoň jeden žák se zrakovým postižením?

Ano

Ne

3. Jedná se o žáka zrakově postiženého?

Slabozrakého

Se zbytky zraku

Nevidomého

4. Pedagogové byli seznámeni se zásadami práce se zrakově postiženým žákem

Při studiu na střední škole

Při vysokoškolském studiu

Při dalším vzdělávání

Nebyli seznámeni

5. Jak si pedagogičtí pracovníci doplňují vzdělání v oblasti zrakového postižení ?

Studiem odborné literatury.

Účastí na vzdělávacích seminářích a konferencích

V rámci celoživotního vzdělávání

Nijak

6. Jak hodnotíte možnost dalšího vzdělávání pedagogů v oblasti tělesné výchovy zrakově postižených?

Nabídka je častá a dostatečná

Nabídka je, ale mohla by být častější

Nabídka je nedostatečná

Nabídka není žádná

7. Přípravenost pedagogů na žáka se zrakovým postižením hodnotíte jako.

Výbornou

Spíše dobrou

Dobrou

Spíše špatnou

Špatnou

8. Spolupracujete pravidelně s pedagogicko-psychologickou poradnou?

Ano

Ne

9. Jak často probíhá spolupráce s PPP?

1x za čtrnáct dní

1x měsíčně

2x během školního roku

Jinak často (prosím uveďte)

10. Spolupracujete pravidelně se speciálně pedagogickým centrem?

Ano

Ne

11. Jak často probíhá spolupráce s SPC?

1x za čtrnáct dní

1x měsíčně

2x během školního roku

Jinak často (prosím uveďte)_____

12. Dochází na Vaše pracoviště speciální pedagog SPC?

Ano, 1x měsíčně

Ano, jinak často (prosím uveďte)_____

Ne, nedochází k nám

13. Kdo všechno se na Vašem pracovišti podílí na práci se zrakově postiženým žákem?

Speciální pedagog – tyflop

Učitel se specializací Aplikovaná tělesná výchova

Pedagogové jednotlivých tříd

Odborná pracoviště (SPC, PPP)

Někdo další (uveďte, prosím).....

14. Na čí podnět byl zrakově postižený žák integrován?

Pedagogicko-psychologické poradny

Speciálně pedagogického centra

Jiné (uveďte, prosím).....

II. V této části vyplňte, prosím, jak postupuje Vaše škola v péči o žáka se zrakovým postižením.

15. Byl ve třídě, kde je zrakově postižený žák přítomen asistent?

Ano, osobní asistent

Ano, asistent pedagoga

Ne

16. Má na Vaší škole zrakově postižený žák možnost využívat speciální kompenzační pomůcky?

Ano

Ne

17. Jaký servis zajišťuje SPC v oblasti kompenzačních pomůcek

Dostatečný

Nedostatečný

Informuje Vás o vhodných kompenzačních pomůckách

18. Máte možnost vypůjčení kompenzačních pomůcek do tělesné výchovy?

Ano

Ne

Uvítali bychom

19. Zrakově postižený žák je zapojován do tělesné výchovy?

Vždy

Je zapojován občas

Je osvobozen z tělesné výchovy

20. Je zrakově postižený žák zařazován do hodin TV? (Označte vždy jednu z nabízených variant na škále.)

Pomoci kompenzačních pomůcek *vždy* *často* *zřídka* *nikdy*

Pomoci didaktické metody soutěžního zvýhodnění

žáka se zrakovým postižením *vždy* *často* *zřídka* *nikdy*

Pomoci asistenta, nebo osobního pedagoga *vždy* *často* *zřídka* *nikdy*

21. Víte o možnosti využít půjčovnu sportovních kompenzačních pomůcek prostřednictvím Centra APA FTK UP v Olomouci

Víme a využíváme

Víme, ale nevyužíváme

Nevíme a uvítali bychom

22. Jaké didaktické metody a formy jsou využívány v rámci hodin TV na Vašem pracovišti? (Lze označit více možností)

Metoda individuálního přístupu (asistent pedagoga)

Didaktická metoda soutěžního zvýhodnění zrakově postiženého

Využití zvukových signálů

Využití sportovně kompenzačních pomůcek

Využití speciálních fitness strojů (běžecké pásy, rotopedy, veslovací
trenažery, aj.)

Není využívána žádná speciální metoda práce

**23. Myslíte si, že je vhodné zapojovat zrakově postižené žáky do
tělesné výchovy?**

Ano

Ne

Ne, je to nebezpečné

Ano, ale je to jen těžce proveditelné

**24. Poskytuje Vaše pracoviště mimoškolní sportovní aktivity pro
zrakově postiženého žáka?**

Ano, uveďte, prosím, jak často:

Ne

Mnohokrát děkuji za Váš čas i spolupráci.